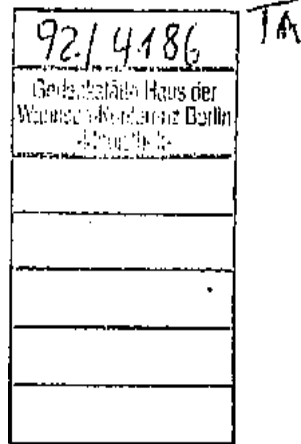

Rudolf Reder
Bełzec
Kraków 1946

רודולף רדר
בלז'ץ
קרקוב 1946

(ועדה מחוזית להיסטוריה יהודית)

Centralna Zyclowska Komisja Historyczna przy C. K. Zydow Polskich. — 'Oddzial w Krakowie.
Drukarnia 1 pod Zarządem komisji Państwowym, Krakow. Wielopole
M—10812

Kolegium Redakcyjne

Michał M. Borwicz

Nella Rost

Józef Wulf

תוכן:

המתרגם

דברי המערכת בשנת 1946

מקוריות הפשע הגרמני

מסלול המוות

תעודות היסטוריות

עדותו של רודולף רדר

המתרגם

ביולי 1944 שוחררה העיירה בלז'ץ שבפולין על ידי הצבא האדום. חודש לאחר מכן מסר רודולף רדר, ניצול יחיד ממחנה השמדה בלז'ץ, לקטגור הרוסי ביילייב, חוקר פשעי הגרמנים, את עדותו, שפורסמה בספטמבר 1944 בעיתון אוקראינה - חופשית ובעיתון הדגל - האדום בלבוב. הוועד להיסטוריה יהודית בעיר קרקוב פרסם בשנת 1946 את עדותו של רדר כמו גם את עדות תושבי העיירה והסביבה. לעניות דעתי, עדות רדר מיוחדת במינה משנתנה היא בזמן אמת והאוטנטיות שלה יכולה להדגים התרחשויות כהווייתן.

על מנת שהעדות לא תישאר רק בארכיונים או במוזיאונים למחקר וללמוד השואה, החלטתי, גם במהדורה שלישית זו, להפיצה, שוב בשפה העברית בתרגום שלי, ללא תוספות ופרושים למען לא תשכחנה העובדות ולא תוסח דעת הציבור.

דוד ג., דור טבעון, ערב יום השואה תשע"ד, אפריל 2014

דבר המערכת

רוֹדוֹלֶף רֶדֶר נולד בשנת 4.4.1881 בעיר לבוב, מקצועו הייה כימאי למצרכי סבון. לפני המלחמה התגורר בלבוב ושהה בה עד ל 16 באוגוסט שנת 1942, כעת מתגורר בקרקוב והוא העד היחידי שהיה ושרד ממחנה השמדה בלז'ץ. אחרי הבריחה מבלז'ץ, בחודש נובמבר 1942 התחבא בלבוב עד לחודש יולי 1944, חודש בו נכנס הצבא האדום ללבוב. בחודש זה נחקר על ידי קטגור רוסי, יושב ראש ועדה מיוחדת לבדיקת פשעים גרמניים, ומסר עדותו. ראיה עובדתית שמקורה הוא עצמו. גם מסר לסופר הרוסי ולדימיר ביאלייב (WLADIMIR BIELAJEW). בחודש ינואר 1946 מסר פרוטוקול לשופט דר' זנם (SEHNEM), יושב ראש ועדה ראשית לבדיקת פשעים שבוצעו על ידי הגרמנים בקרקוב. בוועדה היסטורית אזורית - יהודית בקרקוב קבלה דר' נלה רוסטוב (ROSTOWA NELLA) את עדותו של רודולף רדר ופרטיה אנו מפרסמים ברבים. אופן תיאורו של העד, במהלך מסירת העדות נשמר, והודות לכך רואה הקורא את האמת המחרידה שהתרחשה בבלז'ץ, בעיניו של אחד מאלפי הקורבנות שהוא, רדר, ראה. את האמת הלא ניתנת להבנה, שהיא לא מצונזרת וללא כל פילטר אינטלקטואלי. כל שורה ופרט של העדות ידועה לנו מאישורם של מקורות נוספים. עדויות נוספות ימצאו הקוראים בהמשך. במבוא של דר' נלה רוסטוב יש נתונים של ההיסטוריה בבלז'ץ, על משלוחי המוות - טרנספורטים ופעולות הגרמנים בקשר לגרוש והשמדת יהודים. אנו מסתמכים על עדויות רבות של עוד עדים יהודים ופולנים שהסתתרו במקומות מסתור או התגוררו בלז'ץ או בסביבתה.

בעתיד בוודאי יגלו פרטים נוספים על הוראות שנתנו הרשויות הגרמניות לבצוע רצח מיליוני יהודים.

עיצוב, מפה ושרטוטים אחרים בצעו על ידי אבא פניחל ויוזף לפי תאורו של העד רודולף לדר, אבל יכול להיות שאינם מדויקים לפי השקפת עולמם של מהנדסים.

קרקוב, 1946

מקוריות הפשע הגרמני

הגרמני פקד על עובדים יהודים לבנות מכונת רצח ענקית ומחושבת בממדים רחבים. המקום המתאים הגיאוגרפי לחיסול המוני היהודים, כמעט במרכז השטח של פולין. המערך הכלכלי - התחבורתי הגרמני החליט, כי דווקא בנקודה זו בהצטלבות הדרכים מובילות ממערב, ממזרח והצפון תתרחש הטרגדיה של יהודי האזור היפה והציורי של המדינה. היהודים האלה הוצאו להורג בבלז'ץ, ללא כל קשר לאלה, שבעתיד גמרו את החיים במיתת חסד ביריית כדור גרמני. המוני מעונים, חוסלו בידי הסדיסטים-הרוצחים. אחרים נקברו חיים או חצי חיים בקברי אחים ענקיים. מתחילת שנת 1942 הגרמנים בנו מקום להוצאה להורג בבלז'ץ. קבוצת פועלים יהודיים שבנתה את המתקנים, ואחרי השלמת בניית המחנה חוסלה כליל. רודולף לדר, שהגיע לבלז'ץ ב 16 באוגוסט 1942, מסר, כי על סמך ידיעות שקבל מפועלי צוות ההמתה,

שהושארו בחודש אפריל 1942 מן הטרנספורטים שהגיעו מערי המזרח, השתכנע כי איש מהקבוצה הקודמת שבנתה את המחנה המוות, לא נשאר בחיים. בחודשים מרץ, אפריל ומאי 1942 הטרנספורטים למוות הגיעו יותר אבל לא כל יום ובתדירות כמו שהיה קודם לחודש יוני, פעמיים או שלוש פעמים ביום, ושבעה ימים בשבוע, ללא הפסקה של יום אחד.

עַד, ששהה בעיירה קוליקוב ראה את כל המשלוחים שעברו לבלז'ץ ממזרחה של פולין מעיד:

בחודש אפריל 1942 גברו טרנספורטים לכוון בלז'ץ. כל הטרנספורטים ממחוזות צפוניים ודרום מזרחיים עברו דרך קוליקוב. קרונות משא, אטומים וסגורים היטב, חלון קטן מסורג בחוטי תיל דוקרני, כל קרון נשמר על ידי איש גסטאפו. הטרנספורטים הראשונים הגיעו מהאזורים הסמוכים לגבול רומניה. אחרי כמה חודשים תנועת הטרנספורטים היו מְעֻטָּה יותר. (ד"ר גרוסברד, עדות LB186).

ארגון פנימי במחנה בלז'ץ, לפי עדותו של רדר, היה שונה מתיאור המחנות ההשמדה אחרים, כי מחנה המוות בבלז'ץ לא תואם סוגי מחנות השמדה, אף לא לסוג אחר של המחנות. הייתה זו משחטה, בו היו מכשירים טכניים מיוחדים, הנחוצים לרצח המוני של יהודים. לאנשים שהובאו לבלז'ץ, לא הייתה כל אפשרות לחיות ובשום מקרה ובשום מחיר לא לשרוד. נשארה רק קבוצת

המוות: ז.א. חופרי קברים המונים וקוברי אלפי גוויות יום יום, וגם הם היו מועמדים לרצח.

עדות זאת מאשר פרבר סניו, מסתמך על שיחה עם טכנאי שיניים, ששמו אינו ידוע לו, שברח מבלז'ץ בחודש דצמבר 1942. טכנאי שיניים זה סיים את חייו במחנה יאובסקה, בלבוב:

כאשר התקרבתי לתחנת רכבת בבלז'ץ, מעידה (590.LB) קמינסקה, פולניה, הריח של המתים היה כה חריף עד כדי כך שהתושבים המקומיים סגרו את החלונות. מרחוק ראיתי מין סוללות גבוהות של אפר. אנשים מבלז'ץ ספרו, כי הגבעות והסוללות הם ערמות של אנשים מתים. הרכבת לבלז'ץ פנתה לצד התחנה – ראיתי את הרכבת ממרחק לא רב. ערמות של גוויות, היו הסמל העיקרי בזירת הרצח ההמוני. המשחטה בבלז'ץ פעלה בגלים וברציפות בערך 18 חודשים. בזמן הזה הספיקו להמית מעל שני מיליון אנשים. פעילות הרצח האינטנסיבית התרחשה מחודש יוני ועד לסוף שנת 1942. על כך מדברים תאריכי הגרוש שלפעמים היו מלווים בהודעות מוקדמות. בעיר וויאליצקה למשל, הפיצו והדביקו על חומות, קירות, דלתות, ועל עמודים, מודעות גדולות וצבעוניות.

הוראותיו של מפקד SS והמשטרה באזור קרקוב, על גרוש יהודים מהעיר וויאליצקה. אני מודיע כדלהלן:
ביום 27.8.1942 יתחיל מוויאליצקה גרוש יהודים. בהמשכה של המודעה צוין עונש מוות לפולנים על הפרה

בעת הגרוש, ועזרה ליהודים בנתינת מסתור ועוד. חתם
 על המודעה אחראי האזור, דר' שארש מקרקוב, ביום
 22.8.1942.

את המודעה הפיצו ביום הגרוש.

חלק מלוח הזמנים על הגרוש ההמוני לתאי הגז בבלז'ץ
 מוצג כדלהלן:

מקרקוב היה מיועד הגרוש ב-5 וב-12 בחודש יוני, וב-28 בחדש
 אוקטובר 1942.

מ-דנביצה - 21.7.1942

מ-סנדזישוב - 25.7.1942

מ-וויאליצקי - 28.7.1942

מ-וואדוביץ - 3.7.1942

מ-רימנוף - 1.8.1942

מ-רבקי - 30.8.1942

מ-צורטקוב - 16.7 ו-28.7.1942

מ-זבאראזה - 30.9.1942

מ-טרנופול - 30.7.1942

מ-סטריי - 5 ו-17.10.1942

מ-רדזיאחוב - 15.9.1942

אפשר להוסיף בלי סוף תאריכים מרוכזים על הגרוש, ז"א
 חיסול טוטלי של היהודים בתקופה של חודשים מספר. הגאון
 הנפשע הגרמני, רצח מיליוני יהודים בזמן קצר ביותר ועל
 שטח הקרקע המצומצם ביותר. בממוצע, חיסל הגרמני עשרת
 אלפים בני אדם ביום, בלקיחה מהם אויר לנשימה. את
 החנוקים ציווה לקבור ברבדים צפופים, אחד מעל השני. הר

גוויות של אנשים בריאים. העבודה הגרמנית היא סודית. לגסטאפו ידועה הייתה מטרת הטרנספורטים. לא פעם, בעת החקירה, אנשי גסטאפו היו נהנים מסיפורים ארוכים שספרו הנחקרים, באיזו מוות חוסלו ונרצחו יקיריהם וקרוביהם. בקרקוב, בעת הסלקציה, כאשר בחורה צעירה ויפה רצתה ללכת עם אימה, SS אחד זרק אותה לקבוצה בו היו הנדונים זמנית לחיים, בצעקה: את טיפשה!. למרות הצעקות, הבחורה ואנשים אחרים היו משוכנעים כי למשפחות שלמות נועדו אולי לתנאים קשים יותר, אבל יתנו להם סיכוי להתקיים, ולא ילכו למות.

בעיר נובי-סונץ, בעת מבצע הגרוש, פולניה, האזרחית קמינסקה, הציעה עזרה לחברתה הצעירה והבטיחה לה מחסה טוב. הבחורה לא קבלה את ההצעה בטענה כי היא מפחדת לברוח והייתה בטוחה כי שולחים אותה לעבוד ולבסוף תצליח להישאר בחיים.

עֵדָה, פייגה קנר, תושבת לובצ'וב מספרת (440.LB:) ב-25 בחודש מרץ 1942 התחיל הגרוש מהעיירה רווה-רוסקה (40 ק"מ מלובצ'וב) לבלז'ץ. בהתחלה לא ידענו מה זה בלז'ץ, אך פחדנו מהגרוש ולא התפשטנו מהתחלת חודש מרץ 1942 ועד לחודש ינואר 1943, בכדי להיות מוכנים בכול רגע לבריחה מהמקום. בנינו בונקרים. כל הקיץ פעמיים ביום, נעו טרנספורטים עם יהודים, 70 עד 80 קרונות בטרנספורט. מהקרונות אפשר היה לשמוע אנחות ובכי ילדים נחנקים. הרוב לא ידע לאן נוסעים, היו בטוחים שנוסעים לעבודה. טרנספורטים מאוחרים יותר ידעו שדרכם לתאי הגז. היו כאלה

שקפצו מהקרונות, אחרים היו עֵד כדי כך מיואשים שויתרו על אפשרות מזערית להינצל. ליד מסילות הברזל נערמו ערמות של גוויות אנשים שקפיצתם לא מוצלחת חייהם נגמרו במוות. הפוליטיקה הגרמנית, הטיית האמת, של הטרנספורטים השיגה את מטרתה, בגלל שדמיון האדם לא היה מסוגל לתאר לעצמו את האמת. תמונת המצב האמיתי ידעה גם לסלף פעולות גרמניות. היו גם מקרים שבעת בצוע הגרוש, הגרמנים הטעו את האנשים בספורים, כי נוסעים לאוקראינה לעבוד בחקלאות. מכאן התפשטה אגדה, על גורלם של המגורשים. סובבו אפילו שמועות, כי מישהו, כביכול, קרא מכתב שנכתב על ידי מכיר, הנמצא בעיירה וינניצה, באוקראינה, על יהודים שעובדים בחקלאות. היו גם מקרים שאנשי גסטאפו הסבירו, כי את אלה שהם רוצים לחסל, מחסלים אותם במקום בירי לפני הגירושים. גם הסבר זה נתן לאנשים מפוחדים תקווה קלושה ומטעה כי המגורשים הולכים לחיים ולא למות. לטקטיקה זו הייתה מטרה פשוטה. להחליש את רוח ההתנגדות ולהאמין כי ציות להוראות הגרמנים היא הדרך היחידה, הנבונה והנכונה. בדרך זו חלקם האמינו שהפרסום השקרי, העבודה, מעניקה חיים, ועבודה מסמלת חרות, הסבירו אנשי גסטאפו לצעירים מובחרים לעבודה מבין המונים ונדונו למוות עבודה עושה חופש עבודה תיתן לך חרות אלה שלטים שהתנוססו מעל השער במחנה אושוויץ ושפהאוזן. השקר התגלה רק כאשר היהודים הגיעו עד לתאי הגז, כי אפילו על סף המוות הטעו את ההמון הערום הנדון למוות, התנוסס מעל הבניין של תאי הגז שלט מרחצאות ולידו, עציץ

ענק ובו פרחים צבעוניים. להפצת אשליות ולמהול את ההטעיות השתתפו גם גופים גרמניים אזרחיים. כך למשל, בעת גרוש למוות מוורשה לטרבלינקי, בחודש מרץ 1943, כאשר המפקדה היהודית להתנגדות מזוינת הודיעה ליהודים, לא להאמין לגרמנים ולהתגונן בכוח נגד השחיטה המתוכננת, על קירות הגטו פרסמו תשובה בשמו של טואבונס, מפקח ראשי על בתי מלאכה של עובדים יהודים. המפקח, בתשובתו משתדל לשכנע שהגרוש אינו למחנות השמדה, אלא למחנות עבודה אחרים בערים טרבניק ופוניאטוב.

להלן תרגום מלולי של הפניה:

פועלים יהודים חמושים! אל תאמינו לאלה שרוצים להטעות אתכם. רוצים להסיט אתכם ועל ידי כך תבוא תגובה בלתי נמנעת. אין בטוח במסתור, והחיים באזור ארי בלתי אפשריים. אי ודאות תרסס את הפועל החמוש, הרגיל לעבוד. אני שואל אתכם, מדוע אפילו עשירים מבין היהודים באים אלי מהאזור הארי ומבקשים שאקח אותם אתי. לאלה יש מספיק כסף לחיות באזורים אריים, אך נמאס להם חיים כאלה. מניסיוני אני יכול רק לייעץ לכם: סעו לטראבניקה, סעו לפוניטוב, כי שם קיימת אפשרות לחיות ושם תעברו את המלחמה. המפקדה של ארגון ההתנגדות לא עוזרת לכם ונותנת רק הבטחות שווא. ימכרו לכם בעד כסף רב מקום בבונקרים ואחר כך יגרשו אתכם לרחוב לגורלכם שלכם. עברתם מספיק תמרונים וסבוכים. תאמינו רק למנהלים של שלטונות גרמנים. הם רוצים יחד אתכם לפתח את הייצור בפוניאטוב ובטרבניקה. קחו אתכם את הנשים והילדים כי גם עליהם יהיה פקוח רצוי.

וולטר צ. עוזר להעברת בתי חרושת באזורים יהודיים
בוורשה.

וורשה, 20.3.1943

כעבור חודש, ב 21.4.1943 בעת המרד בגטו וורשה, פורסם
מנשר שני, הפעם ללא מלים מיפות ספרותיות. כאן מודיעים על
גרוש טוטלי, העברת מכוונות וכלי עבודה, כביכול למקום
עבודה אחר. על עזיבה מוחלטת של הגטו בוורשה.
ההודעה פורסמה כי קשיים יום יומיים לא מאפשרים פתרון
אחר.

כל השיטות מכוונות להרדים ערנותם של היהודים. לעתים
קרובות הגרמנים הטילו תשלומי כופר כספי, כסיוע מדומה,
להצלה. למרות ניסיון מהעבר הלא רחוק, כי תשלומי הכופר
בניגוד לאמת והלוגיקה, שָׁבָה בקהילה היהודית תקווה
מחודשת. בעיירה משאנה דולנה, לא הצליחו לשלם את מלוא
הכופר הגבוה שהגרמנים הטילו עליהם. את כל היהודים
שמספרם 900 ויותר הרגו בירי ב 19.8.1942. את האנשים,
לפני הוצאתם להורג, השלו, כי עומדים להעבירם לעבודה
באזור וולין. אמרו להשאיר מעל השולחן בבית, רשימת
תכולתה של הדירה וגם מפתחות. ממש לפני בצוע הירי, ציוו
הגרמנים לערוך התעמלות פומבית, בכדי להוכיח כמה כוח
טמון בעומדים למשלוח. את הירי ביצעו בנוכחותם של ראש
הגסטאפו מעיר סונץ' הַמָּאן וראש המועצה מהעיירה משאנה
וולאדיסלב גלבא, שהכריז על עצמו בזמן כניסתם של הגרמנים
לפולין כ בן עם הגרמני VOLKSDEUSTCH. משאנה
דולנה נהייה דוגמא לענישה על אי ציות לשלטון גרמני,

בעולמם של הטעויות והבדיות שהציגו הגרמנים. למעשה תשלומי כופר היו תשלומי נסיעה למוות בתאי הגז. וכך היהודים מכרו את שארית רכושם, לשלם את הכופר הנדרש. בתעודות שנשארו בקהילה יהודית בניאפולומיצה מסתבר כי ימים ספורים לפני הגרוש, הקהילה הפקידה לשלטונות הגרמניים במקום את הכספים.

להלן המסמך שתורגם לפולנית:

המועצה היהודית ניאפולומיצה

טלפון 13

ניאפולומיצה, 11, בספטמבר 1942

אל ראש המועצה בקרקוב

באמצעות אדון המפקח בבוכניה

בנוגע לסכום של 300.000 זלוטי שישולמו לחשבון סגור לטובתו של אדון ראש המועצה בקרקוב.

המועצה היהודית בניאפולומיצה מודיעה, כי העבירה סך של 300.000 זלוטי (שלוש מאות אלף זלוטי) לחשבון סגור, לרשותו של האדון ראש המועצה בקרקוב, בהמחאת דואר מס' 2374.

המועצה היהודית בניאפולומיצה, ראש המועצה

במצורף: 3 עותקים של הדואר על העברה צ'קים בנקאים, כול אחד על סך של 100000. (מאה אלף זלוטי).

חתום מזכיר המועצה היהודית בניאפולומיצה.

משלחת שודדי ים גרמניים בלעו לא רק דמם של היהודים, גם דברי ערך שודדו מהם. צבא של שודדים, סחר בירושה של

הנרצחים. הרוצח המיועד חשבן ואגר רווחים. שערות נשים שנארזו בשקים רבים, נהיו למזרונים גרמניים. שיני זהב התיכו למטילים לרכוש עצמי, את הכסף השדוד והביגוד, העבירו לרפובליקה הגרמנית. תמיד אותו איש גסטאפו פקד על הפועלים, בעת פרימת תפרים בבגדי הנרצחים. תמיד אותם פרא אדם היו בקשר עם הכפריים באזור.

מספוריה של פולניה קוניניסקה, תושבת המקום:
 בערבים הגיעו לעיירה בלז'ץ שומרים פראי-אדם, פיזרו כספים, חילקו ביגוד ולא סיפרו שום דבר קונינסקה (590LB).
 ייתכן שפראי-אדם אלה קבלו חלק מההכנסות של העסק, כתנאי לשתיקה מוחלטת. ממיליוני השדודים נערמה ביזה רבה. לעתים קרובות, צורפים ושענים יהודים נשלחו לערים שונות, למשרדי הנהלה ה-SS, למיין דברי ערך השדודים מתוך המזוודות, ז"א רכוש וכסף. ידוע לנו מדווחים של הפועלים על כך שכמות גדולה של הבנקוטים היו מוכתמים בדם, מחוררים מירי כדורי אקדחים, קרועים ומפוררים לחתיכות. ידוע מאיין הגיעה הביזה הזו. את העבודה במשחטה ביצעו רק גברים. נראה כי במאי הרצח הגרמני, נבהל שהבימוי יעורר איזה שהוא תו מיסטי אימי של הנשים ועשוי להדליק ניצוץ של רחמנות בשמען קולות קריאה של הילדים מאחורי כותלי תאי הגן. קולות שלא כקול ילדים הם, בצורה חודרת ומבהילה. אולי לא נתנו אימון לשמירה סודות של הנשים, לכן רק גברים ותמיד אותם הגברים עסקו ברצח. במשך ארבעת חודשי שהותו של העד רודולף רדר בבלז'ץ, הצוות של ה-SS והרוצחים במחנה לא הוחלף. לפי התכנית היה צריך לתכנת אוטומטית

את מוצאים להורג הגרמניים בתוך המחנה שיוכלו לבצע את עבודת הרצח ביעילות. בין הבריונים הגרמנים היו מומחים לצעקות ולהכאות. הם ידעו כי דווקא על ידי מכות רצח, יביאו לזירוז מהיר להכניס את האנשים מיואשים ונטולי פחד לתאי הגז, נשאר רק רצון למות מהר ככול האפשר ואפילו מיד.

מסלול המוות

כחלוף מספר שנים, קשה לנו להבין איך הספיק פרא אדם גרמני, מספר פעמים ביום, להוביל לחיסול אלפי אלפים של אנשים, מתוך המקומות המאוכלסים, ואיך המובלים נתנו להובילם למוות, כאשר כל מוות אחר היה בשבילם פתרון עדיף, מכל ניסיון הגיוני ופחות אמיץ מאשר ציות לגרמנים. הרי ידוע היה כי האנשים שנשלחו, נעלמין. רווחו גם שמועות שאמרו, שלא יתכן הדבר. לא יתכן אמרו וחשבו כי אפשר להעלים עשרות, מאות, עשרות אלפים ובקרוב גם מיליוני אנשים. לעומת זאת, דווקא יתכן, בלי כל הסתמכות ריאלית נראית ידיעה, כי האנשים נשלחים בצורה ברוטאלית ונפשעת לעבודה בתנאים קשים. לעבודה, אבל לא לרצח המוני. ולראיה, את האנשים המבוגרים רצחו במקום, ואת האחרים העבירו למקום אחר. הנה עוד הוכחה, כי הגרמני לא המציא עדיין פשע סופי ומוחלט. בדרך כלל נתנו לקחת מהבית מטען לא גדול, וזה היה סימן שימשיכו לחיות. בעיר נובי סונצ', הודיעו מראש על גרוש מוחלט מהעיר אמרו ליהודים להצטלם, להכין שתי תמונות בגודל מסוים. ערמות של צילומים של אנשים עייפים נראים כרוחות רפאים נשארו

במקום. פשטה שמועה על רצח המוני, למעשה לא האמינו שדבר כזה ייתכן. השמועה על המגורשים הראשונים שנרצחו, ב 19.3.1942 מהעיר מיאלצה שהגיעה לקהילות ולגטו עוררו אי שקט ואי הבנה, אבל לא האמינו בעובדה כי יהודים ממיאלצה נחנקו ונשרפו בסוביבור. עובדה זאת לא עלתה על דעתו של איש, לא מתקבל על הדעת אמרו, להניח שבנשמה אנושית דברים כאלה קיימים. בין גרוש אחד לשני הפיצו שמועות כי לא יהיו עוד גירושים. צפייה והרגשה הלכו בדרכים משונות, בין כאוס ואי הבנה. זאת בדיוק הייתה המטרה של הגרמנים. בתקופה ראשונה של הגרוש בשנת 1942 מחודש יוני ועד לחודש נובמבר, כאשר הייתה קיימת עוד אפשרות זעירה לברוח מהגטו, שלטה האשליה, ולא האמינו כי אפשרי לרצוח את כל האוכלוסייה. כאשר מאוחר יותר, לקראת סוף שנת 1942 ומשך שנת 1943, אפילו האופטימיסטים הגיעו למסקנה, כי ללכת עם הטרנספורטים פירושו, לגסוס לאורך כל הדרך ולסיים את החיים בתאי הגז, ואז לא הייתה קיימת כל אפשרות לצאת מתחומי חומות הגטו, שהיה מגודר בחוטי תיל דוקרניים ובשמירה מתמדת. הטרנספורט, היה גלגל, שהוא חלק מהמכשיר להמתה בתאי הגז. לאופן שילוח הנדונים הייתה שיטה. טרנספורטים קטנים כמה אלפים, הגיעו במהירות למטרה.

הדרך נמשכה יום ואפילו חצי יום מהערים שבאזור פולין הקטנה, שמשם נערך גרוש טוטלי. לאחר שקיבצו קודם לכן את היהודים מפל האזור והגיעו לטרנספורט ענק, לכמה מאות ועשרות אלפים, הדרך למטרה ארכה ימים בודדים. לקחו מהאנשים הכל, אפילו חתיכונת לחם. לא סיפקו אפילו טיפת מים. את הרצפה בקרונות כיסו בדרך כלל בסיד לא כבוי. בשיטה זו מתו רבים בטרם הגיעו למטרה הסופית. כמעת תמיד לפני כניסתם לקרונות היו התאבדויות. את המתים זרקו לתוך הקרונות. ב19 בספטמבר 1942 בעיר ברודי, רופאה ידועה דר' יברונר ואחותה התאבדו בתחנה עוד לפני העמסתן לקרון. איש הSS צווה לזרוק את הגויות לקרון שהיה מלא אנשים. ש. ויילר (3989.LB).

תופעות כאלה היו יום יומיים ובכול מקום. למשל בויליצקה, בטרנספורט ראשון ואחרון, רובם היו מתאבדים.

פולניה, מריה ביורקובה (LB.249) מוסרת: בשעה 4 אחרי הצהרים, התחילו להעמיס את האנשים לקרונות משא. בדרך כלל מאה איש בקרון. את כל המזוודות, החבילות ואפילו

הקטנות ביותר, לקחו מהם. הקרונות היו מכוסים בחלונות קטנים מגודרים בחוטי תיל. על הרצפה בקרונות פיזרו סיד לא כבוי. עמדו אחד ליד השני, האנשים התחננו לטיפת מים ובקשו קצת אויר לנשום. הם נחנקו. המשלוח היה מיועד לבלז'ץ והנסיעה אמורה להימשך חמישה ימים. וכך ארכה. מתוך עובדות רבות אפשר היה לציין עוד מקרים רבים.

מעדותה של תושבת המקום בחורה צעירה נ. קנדל נודע בקרקוב, כי אמה נמצאת בטרנספורט מוויאליצקה. הבחורה יצאה לחיפוש. ביום השלישי לאחר שהמשלוח יצא מוויאליצקה, עמדו עדיין הקרונות על המסילה בביאז'נוב. בנובי-סונץ' רוכזו כמה עשרות אלפים מהאזור לגרוש טוטלי, החזיקו אותם במשך שבוע ימים בגטו, בצפיפות נוראה, ברעב, לכלוך, ובמחלות עד לגרושם למות. במקום נשארו מאות גויות. לבלז'ץ הגיעו הקרונות והמתים, ילדים חנוקים זרקו על הרציף. הגרמנים זרקו אותם חזרה לקרונות. כך היה גם ברווה רוסקה ובמקומות אחרים (328.LB)

עדותו של ברנרד פליישמן: בסקוויניה העמיסו לקרונות 3800 איש, 160 איש בקרון אחד. בקרונות היה מפוזר סיד לא כבוי, מכוסה קש ומגודר בחוט תיל דוקרני. לקחו מהאנשים גם מזון וגם מטען. העמיסו אותם ביום שבת ורק ביום שני יצאה הרכבת לדרכה.

עדותו של דר' ישראל שור: מקולומיי רכבת המשלוח הייתה מקושטת באותיות גדולות - מדבק-. כנראה שגם מצ'ורטקוב נשלחו 2800 איש לבלז'ץ. בעת הליכה לקרונות, מתו אנשים רבים. את המתים השליכו לתוך הקרונות יחד עם אחרים.

לפני שהתחיל הגרוש, האנשים עברו תקופה כואבת עד לאי רצון לחיות. הגרמנים תכננו והתאימו לאורך כל הזמן של הכיבוש, שיטה של הפחדה וענישה. כל ההוראות להתנהגות ומהלך החיים מכוונים היו למטרה זו. ניתוק מאוכלוסיה, סימונם בסמלים מיוחדים, שלילת זכויות אזרח, העסקתם בעבודות קשות ללא רחמנות, השפלה, הכאות, פעולות ענישה על כל צד ושעל, כל זה הביא את האנשים לייאוש וחוסר רצון לחיות. ולמרות הכול, הפחד מגרוש היה קשה וטראגי לכל קבוצת יהודים. אפילו המחשבה על זה המיתה וחדרה ללבה של כל אם לילדיה, לכל אדם יהודי חי, למרות עייפות יום יומית, למרות נכונות למות. היו דקות שהוכיחו שהם נדונים. גם צעירים רצו לחיות חיי צעירות, ילדים רצו לשחק ולשמוח ואנשים במלוא כוחם המשיכו לחלום על החיים, על עבודה, על מזל לשרוד. לכן, כל הודעה מוקדמת או פתאומית על הגירוש שבכל זאת תישאר בחיים, חישלו את האנשים. זה מה שקרה! מעל המסילות בקרונות חתומים הובלו אנשים למוות! ללא כל אשמה, בני אדם חיים ובריאים וחולים, ילדים שאיבדו את הוריהם, משפחות קרועות, הגרמנים זרקו את כולם לדוד למשרפות. בטרנספורטים מאוחרים, כאשר הייאוש גבר וניצח, כאשר התפשטה האמת כולה, יותר ויותר אנשים התחילו לברוח מהטרנספורטים. הבריחה לא הייתה קלה. פרט לבריחה צריך היה לעבור בין מגורי המקומיים כפריים, משני צידי המסילה. חלק מזערי מאלה שניסו את המזל, ניצל. עדותו של קרול טננבאום מלבוב: (479.LB) בחודש נובמבר 1942 העמיסו אותנו לבלז'ץ. ברכבות קלות עירוניות הובילו אותנו

לקלפרוב (בקלפרוב, היה בית חולים סגור לחולי נפש) בינינו היו יהודים חולי טיפוס מהמחנה יאנובסקה בלבוב. צפוף היה. עמדנו על רגל אחת. חולים מטורפים, עם פצעים מוגלתיים צרחו כחיות פרא. הצרחות של חיות הפרא כולם, לעומת הצרחות של האנשים האלה. פצועי מוגלה שפשפו את פצעיהם בחבריהם ומכאבים שסבלו. נסענו ללא טיפת מים, התחננו לקבל קצת שלג, איש לא רצה לתת לנו. בודדים קפצו. אחרים ויתרו, היו אדישים. בטרנספורטים מהמזרח, הגרמנים הורו להתפשט עד ללבנים ולמסור את הנעליים. כוונתם היה להקשות על הבריחה. לכן אלה שהצליחו לברוח ממשלוח המוות, רצו אפילו בחורף ערומים ויחפים קילומטרים רבים, עד שהגיעו לאזור שהיה עדיין מאוכלס ביהודים מעטים. אלה שהחליטו לברוח, על פי רוב הצטיידו במכשירים כמו צבת או מכשירים אחרים, עקרו חלקי קרשים וקפצו מהקרון. משמעותי היה אם היה בקרון איש אנרגטי שארגן בריחה כזו. מוכרים לנו שלושה מקרי בריחה מהקרונו, מוצלחים למדי.

מספרת לנו, גיזה פטרמקר, בחורה צעירה מלבוב: (504.LB) ברכבות קלות נשלחנו לקלפרוב, פרצנו פתחים קטנים ועשינו מאמצים לברוח, ללא הצלחה. עוברים ושבים תפשו אותנו והסגירו אותנו לידי הגרמנים. כמה מלקות ובעיטות קבלתי – קשה לתאר. למרות הכול לא ויתרנו על הרעיון לברוח. לכול אחד היה מכשיר כל שהוא, חתיכת ברזל או לפחות אבן. בינינו הייתה אישה מבוגרת בת 65, אישה פשוטה מבוצ'ץ, נמרצת במיוחד והיא ארגנה את הבריחה. דחפו אותנו לקרונו, 100 איש לקרון כמו בהמות. קור, רטיבות ויומיים ללא אוכל,

יחפים, ללא מעילים, מחוזה קורע לב לראות ילדים קטנים. את ההכנה לבריחה שלנו התחלנו רק כאשר הרכבת זזה. באטיות התחלנו לפרק את הקרון, קרענו חור ששימש לצרכים אישיים ברצפת הקרון, הסתרנו את הפתחים בשמיכות בפני הגרמני שישב על גג הקרון שלא יראה חור בקיר הקרון. כאשר החור היה מספיק גדול, התחלנו לקפוץ לפי התור. כמעט כולם קפצו, נשארה רק בחורה צעירה, היא לא רצתה להיפרד מאמה החולה והזקנה. אני קפצתי מהרכבת. נפצעתי ביד מכדור שירה גרמני. הרבה חללים היו על מסילת הרכבת. ליד המסילות הסתובבו אוקראינים, תושבי המקום, גולו, הורידו מאיתנו נעליים ומעילים ולעתים קרובות הסגירו אותנו לגרמנים.. אני ועוד ילדה קטנה מז'ולקייב, יחפות וחצי ערומות הגענו לז'ולקייב.

לברוח, היה מוצא אחרון במלחמה לחיים ולעתים רחוקות השיגה את מטרתה. אנשים שקפצו, רובם נפלו מתחת לגלגלי הרכבת ונהרגו במקום. שתי נשים, (לאחת מהן ילד בן 18 חודשים), נדברו, כי אחת מהן תקפוץ ראשונה והשנייה תעטוף את הילד ותשליך בעד הפתח, ואחריה תקפוץ השנייה. האם קפצה ראשונה, האישה השנייה עמדה לזרוק את הילד, והילד הצמיד שתי כפות ידיו ואמר לאישה: מלאכי! האישה לא מצאה כוח נפשי ולא זרקה את הילד. אז לקח את הילד גבר, והשליך אותו דרך החלון. הילד נהרג במקום. ראשו התרסק. בדרך נשמעו גניחות וקריאות של אנשים ששכבו על המסילה, שכבו קטועי רגלים וידיים והשלג סביבם היה אדום מדם. בפעם אחרת, מצאו מזוודה בקרון. עשו בה חור, שמו בה ילד

קטן וזרקו את המזוודה עם הילד דרך פתח מורחב. הילד ניצל. בטרנספורט מהעיר בויבריק, האנשים בקרון שרו בקול רם, בכדי שהגרמנים לא ישמעו מתוך הקרון קולות של חיתוך תיל ועץ. מקרון זה ברחו 60 איש. רק שתי נשים נשארו בחיים. את יתר האנשים תפסו הגרמנים והאוקראינים והרגו אותם. סגורים בקרונות – ארונות קבורה, דחף אינסטינקטיבי הביא את האנשים לחיות והביא גם להרס של קרונות. הטרנספורטים בלילות היו בעלי מזל. הרוב שנתפס בידי אנשי הגסטאפו נורו, הפצועים לא היו מסוגלים לברוח וחיכו למוות בידי שוטרים אוקראינים שבדם קר חיסלו את האנשים ואת הבגדים לקחו. השדות לאורך הדרך, אחרי שהטרנספורטים עברו, היו זרועים במתים. התרחשו בעת הזו מחזות איומים. אמהות קפצו דרך החלון, אחריהן מישהו זרק ילד, אמא מצאה ילד הרוג או להפך.: נסענו לבלז'ץ, אמא שלי קפצה ואותי אמורים היו להשליך, אבל הייתה צפיפות ולא הצליחו לזרוק אותי. אימא צעקה שיזרקו אותי. גרמני אחד שמע את קולה, ירה והרג אותה. אני עדיין לא ידעתי כול זה. אחרי זה זרקו גם אותי. כאשר התעוררתי בכיתי כי הייתי לבד. המון יערות היו סביבי. בדרך פגשתי עוד ילדה כמוני. היא גם כן קפצה מהרכבת. היו עוד שתי נשים הגענו יחד למחנה שבו היו עדיין יהודים.

עדותו של אדם לנדסברג: (60.LB) היו בחורים בני 12, אפילו צעירים יותר שהחליטו להגן על עצמם ולחיות. אחד כזה נדחף לקרון, בפנים היה חשוד, מתניק ומחריד. לא יכול ולא רצה להישאר. ניסה לשכנע את אחותו ואת אחיו לברוח עמו, הם רצו להישאר והוא לא. אנשים פתחו חור בקרון. הבחור

נפרד מאחותו ומאחיו וקפץ מהקרון. אפילו לא נחבל. בן דודו, גם הוא בן 12, גם הוא קפץ, הם נפגשו והלכו יחד. בחורים אחרים שהועמסו על קרונות הרכבת הקלה, נסעו לתחנת רכבת בקלפרוב. (לבוב) בקרונות האלה היו ילדים, אחדים מהם קטנים מאוד בלי הורים, ילד אחד קטן, מת מיד בקרון. ציוו על הילדים להוריד נעליים ומעילים. הילד התיישב עם אחרים על הרצפה והוריד נעליו. יחף ובלי מעיל היה בקרון. היו בקרון 140 אנשים, ליד הקיר שכבו ילדים חולי טיפוס, על סף המוות. היו שהתפללו ואחרים בכו. כולם ידעו דבר אחד כי נוסעים לבלז'ץ. מהשעה 12 בצהריים ועד 11 בלילה עמדו הקרונות, ואז הרכבת זזה. ליד בז'וכוביצה התחילו להתכונן לבריחה. הילד ידע כי נוסעים למוות, ואם כך אז לא בבלז'ץ בתאי הגז. ראשון שקפץ היה ילד קטן דרך החלון שהיה מאוד גבוה, אחריו גבר והוא שלישי. יריות היו ללא הפסקה כי תמיד מישהו קפץ. בגלל החושך, קשה הייתה הפגיעה בבורחים.

בְּשִׁכְנוֹת לְשׁוּרָה הָאֲרוּכָה שֶׁל הַקְּרוֹנוֹת, מִשְׁלוּחַ שֶׁל הַטְּרַדָּה מִיִּגְעַת עַד לְמוֹת לְלֹא כֹל מִטְרָה, רַק בְּכַדִּי לְעוֹרֵר כָּאֵב, הַפְּחַדֵּת יִלְדִים, הַתְּנַהֵל עוֹלָם רַחֵב. עוֹלָם תַּחַת רֵגְלֵי דוֹרֶסֶת שֶׁל הַכּוֹבֵשׁ הַגֶּרְמָנִי, אֲבֵל הָעוֹלָם שֶׁל אֲנָשִׁים עֲדִינֵי חַיִּים. אֲנָשִׁים אֵלֶּה רָאוּ טְרַנְסְפוֹרְטִים, שָׁמְעוּ אֲנָקוֹת וּבְכִי שֶׁבִקְעוּ מֵהֶרְכָּבוֹת, שָׁמְעוּ תַחֲיִנָּה וּבִקְשָׁה לְטִיפַת מַיִם. הָיוּ רִגְעִים בְּאֶטְמוֹסְפֵרָה שֶׁל הַשְׁתַּתְּפוֹת בְּצֶעֶר אוֹ לְחִלּוּפִין, שֶׁנֶּאֱהָה וְהָן הִצִּילוּ אוֹ הִבִּיאוּ לִיִּיאֹשׁ וּלְכִלְיוֹן. עוֹלָם זֶה לִיד מִסִּילוֹת הֶרְכָּבָת, בְּחֶבֶל אֶרֶץ שֶׁבָּה נִשְׁמְעוּ צַעֲקוֹת בְּעוֹז רוּחַ לַחַיּוֹת, הַתַּחֲלָק בֵּין מְנַסִּים לְעִזּוֹר לְבֵין שׁוֹדְדִים וּמְבַצְעֵי בִיזָה. לִיד הַמִּסִּילוֹת שׁוֹטְטָה כְּנוֹפִית

בריונים, שבדקה את הקורבנות שלהם. אולי בגדים, אולי דבר מה בתוך הבגדים. הגרמנים והאוקראינים רדפו אחרי הבודדים מבין מיליוני נדונים, שניסו לברוח. נשים גרמניות התבוננו וחייכו. עדותה של ינינה סובל (LB.50). בחודש יולי 1942 נערכה אקציה. חמשת אלפים מגורשים לבלז'ץ. לכל קרון דחפו 150 איש. הגרמנים פיזרו בקרונות אבקת אמוניה, זה גרם לחנק ולדמעות. כולם מיואשים. הילדים בכו. מולנו עמדה רכבת נוסעים. ליד החלונות עמדו גרמניות וצחקו בקול בשומען הבכי של היהודים.

במיוחד באזורי המזרח שוטטו כנופיות אוקראיניות, חפשו להסגירם לגרמנים, להרוג ולשדוד. באזור זה לא רחוק מז'ולקיאב, היה כפר פולני אחד, קוסזיאוב. הכפר היה תמיד מסור, תמיד מוכן לעזרה. הכפריים נתנו לרעבים מזון, לערומים בגד. האווירה סביבתית בין האנשים שהיו במשלוחים למוות, הייתה תלויה בהתייחסות אליה על ידי הסובבים. אם מישהו הצליח להימלט ופגש בהבנה וברצון טוב לעזור, המשיך להתחזק בדרכו לאבדון למוות. כל משלוחי המוות, כשני מיליון קורבנות, הגיעו לקו סופי. עשרות אולי מאות ניסו להינצל על ידי בריחה בדרך, אבל ניצלו רק בודדים בלבד.

תעודות הסטוריות

בעידן אידאולוגי גרמני נבזי, מילים מסוימות קבלו משמעות שונה שהתייחסה כלפי יהודים. לדוגמא : AUSSIEDLUNG

=העברת אוכלוסיה ממקום אחד למשנהו. לגבי היהודים המילה אמרה: החרמת הרכוש, סילוק ממקום עבודה, שוד, גזל, איסור לגור בערים גדולות ובסוף גרוש למחנות ריכוז ולהשמדה. והמתליטים על הזמן והמקום היו בידי ה-SS. להלן מסמך מהתייעצות ב-SS בקשר לטרנספורט יהודים. מנהל ביצועי, הפללה שמו שהכין, תכנן ובצע גרוש יהודים בחודש יולי 1942 ובחודש ינואר 1943 מורשה לבלז'ץ כותב:

לובלין, 17 במרץ 1942. מס' W/RA1

ביום 4 במרץ 1942 קבלתי מברק מהנהלת עיר קרקוב, חתום בידי האדון נשיא מחלקת ה-SS סיבריה, ובו החלטות אחרונות כדלהלן: בבקשה להיות לעזר ל-SS ולהנהלת משטרה בהוראות. ביום 7 במרץ קבלתי פניה טלפונית משלטונו של מיור רג'ר בקשר לגרוש יהודים מעיר מֵיאֶלְצָה למחוז לובלין, בה דרישה ברורה להדברות עם ה-SS והמשטרה, והקשר תמידי עמו עקב החשיבות הרבה בנושא. השתדלתי לדבר עם מנהל המטה נמס. לא הצלחתי ליצור קשר טלפוני במשך שלושה ימים. לכן יצרתי קשר עם אגף פרסונלי GG ואמרו כי אדון נמס בחופשה. ביום 12 במרץ היפנו אותי למנהל ביצועי פוֹהֶלֶה, אבל הוא לא היה ממונה בעינין גרוש יהודים. הוא הפנה אותי לאחראי ראשי הופלה, טלפון 1570/25 (אחרי שעות עבודה 2004). אתו קבענו פגישה (המשפט נמחק בדיו) ל-17.30 ובהמשך הפגישה הוא הסביר כדלהלן:

1. רצוי יהיה לערוך סלקציה בטרם יגיעו יהודים למחוז לובלין, בין מסוגלים לעבוד. ואם הדבר לא ניתן לביצוע בתחנת המשלוח, חייבים לעשות את זה בעת שמטרנספורט יגיע ללובלין לפי הוראות הבאות.
2. יהודים שאינם מסוגלים לעבוד ילכו כולם לבלז'ץ, התחנה הסופית במחוז זמוסץ'.

3. מר הופללה יכין בניית מחנה גדול ובה ימצאו יהודים המסוגלים לעבוד וממוינים לפי מקצועם, שנוכל לקחתם לעבודה.

4. חולות חייבות להיות נקיות מיהודי פולין והמקום יהיה מוכן לקליטת יהודים שיגיעו מגרמניה.

5. בטרבניקי, בינתיים, לא ימצאו יהודים.

6. הופללה שואל, אם בקו דמבלין-טרבניקי אפשר להוריד 60,000 יהודים.

בידיעה שקבל אמר הופללה כי 500 יהודים שהגיעו מסונְּצָה המגיעים אלינו עכשיו יכלו להיות בלתי מסוגלים לעבודה ואפשר היה לשלוח אותם לבלז'ץ. לפי המברק מההנהלה מיום 4 במרץ יוצא טרנספורט יהודים ממקום איסוף לטרבניקי. אותם היהודים לא פורקו בטרבניקי אלא העבירו אותם לאיזביצה. על השאלתו של ראש מועצת זמוסץ' אם אפשר להביא משם 200 יהודים לעבודה, הופללה אישר. לבסוף הכריז כי אפשר לספק כול יום 4-5 טרנספורטים בכל אחד 1000 יהודים לתחנה סופית בבלז'ץ ומשם לא ישובו לאזור הגרמני שסופח מפולין. מהמסמכים מובן לאיזו מטרה היה צריך לשמש בלז'ץ ומה גודל מספר הקורבנות שהיה צריך לבלוע ומה הגודל של המתכננים והמבצעים, שארגנה שיטת הפשע הגרמני. בלז'ץ הוא מקום חריגה מתוכננת ביסודיות מרבית, יותר מכול חרושת מוות המונית. איש, פרט לרודולף רדר שעדותו אנו מוסרים והיה עד למעשה הרצח ההמוניים, לא שרד. אף תעודה, פרט לתעודה זו שמצוטט, ממסמכים ומהעיתונות שפורסמו בחודש ספטמבר 1944 ועדיין אין חוגים ממשלתיים רשמיים שמוכנים לפרסם מסמכים עובדתיים, אפילו בממדים קטנים, על מכוניות גז. אפשר רק לנסות היפותטית לספר על המחנה, התאריכים, שיטת השמדה ומספר הנרצחים. תושבי סביבה בלז'ץ מוסרים כי כבר בסוף שנת 1941, בנו

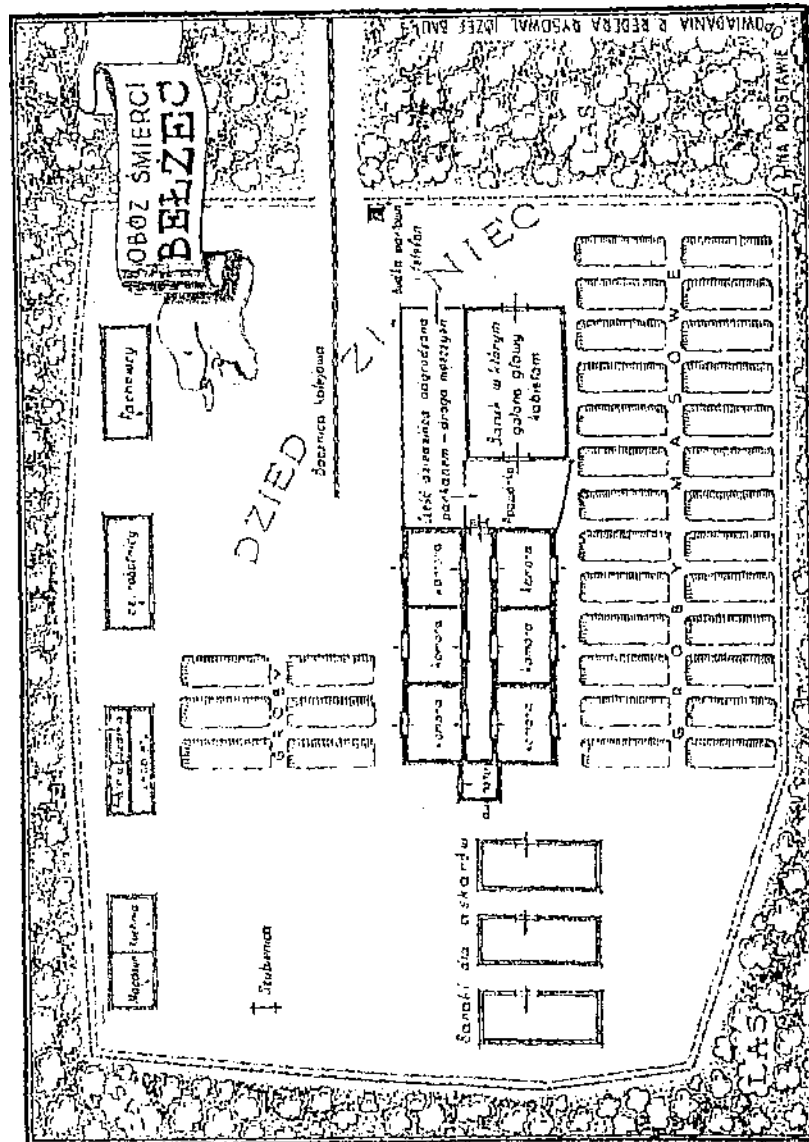
כמה צריפים, כשני קילומטרים מתחנת הרכבת של הכפר. הבנייה האינטנסיבית החלה בתחילת שנת 1942 בידי פועלים יהודים. מהם איש לא נשאר בחיים. חודשים בהם העד רדר היה במחנה, מאוגוסט עד נובמבר 1942 היו כנראה חודשים המשמעותיים בכמויות רצח יהודים. גם תושבי הסביבה מבלז'ץ, רבה-רוסקה, קוליקוב, לובצ'וב, מאשרים כי תנועת הרכבות/הטרנספורטים פחתה משמעותית בשנת 1943. בסיכום, אפשר להניח, ששני מיליון חנוקים נחנקו בתאי הגז. תושבת לובצ'וב מספרת: (פייגע קנר 440.LB)

מחודש מרץ 1942 ועד לשלישי בחודש ינואר 1943 עקבנו אחרי הטרנספורטים וספרנו קרונות כל הזמן והגענו למסקנה כי קרוב לשני מיליון יהודים הגיעו לבלז'ץ. אותם המסרים מוסרים גם תושבי מקומות סמוכים. אם נוסיף את הטרנספורטים, המעטים והקטנים מהתחלה, שהגיעו לבלז'ץ, כי אז שני מיליון לא תהייה הגזמה. העד רדר מסר לנו תאור לא מדויק של מכוונת השמדה בבלז'ץ. על סמך התיאור, המכוונאים לא יכלו לדעת איך המכוונה פועלת. אבל מהנתונים והזמן של 20 דקות, מהם 10-15 דקות של צעקות ותחינות שבסוף נעלמו לגמרי והעובדה שלא הביאו שום מיכלי גז לעומת מיכלי בנזין בכמויות גדולות יותר מהצריכה להפעלת מנועים, עובדה שגז לא השאיר ריח ועובדה ממשית שגוויות נראו כאילו בחלום עמוק, כול זה שימש יסוד לקביעתה של הוועדה היהודית, ביקורת היסטורית בקרקוב בהשתתפותם של הרופאים אלכסנדרוביץ, מנדיה, מירקובסקי ואחרים, אשר אחרי דיונים ממושכים בהתייעצות אם כימאים ופרופסור לרפואה משפטית, דחו את האפשרות כי ההרג בוצע על ידי לחץ גבוה או על ידי הוצאת אויר מהמבנים. לעומת ההיפותזה כי בנזין בכמויות כאלה שימש לא רק להפעלת מנועים, אלא ייצרו גז, שהוכנס לחדרים מלאים ודחוסים בני אדם ללא אויר

לנשימה וזה גרם למוות. פעולה איטית של הגז לא משנה את המראה החיצוני של הנחנק. בעיתון סוביאטי "איזביאסטיה" מיום 15 בדצמבר 1945, פורסם דווח ממשפט נירנברג. בין היתר, עורך העיתון מספר על שני מסמכים שהגיש הקטגור מהם לומדים איך מכונת השמד ההיטלראית הכינה את עצמה, לא רק טכנית אלה גם פסיכולוגית, להשמיד אנשים. הקטגור מצטט את אחד ממנהלי ה SS בשם בְּקֶר. בדוח מדובר איך, למעשה, הורגים אנשים בתאי הגז הנקראים חונקי נשמות. בְּקֶר מציע להסוות את קְרוֹנֵי הגז, שלא לעורר אצל הנדונים חשד, אפילו הציע לצייר על קיר המכוניות, חלון, כאילו הם אמיתיים. למרות כל זה המכוניות התפרסמו והיו ידועות כמאבדי נשמות. בהמשך, בְּקֶר דאג לצוות עובדים והציע להיות מרוחקים מהמכוניות בעת הפעלת הגז, בכדי לא לסכן את בריאותם של מפייעלי המכות הגז. בדוח, קיימת גם הערה לגבי ההשפעה השלילית האפשרית על צוות הרוצחים, כאשר יראו את הפנים של הנרצחים, יגרמו למראה לא נעים על הצוות מפעילי הרצח. לכן, כאשר הנהג הממהר ולוחץ על המכשיר ההפעלה בעוצמה ובמהירות יתרה, חלים שינויים קשים בפניהם של הקורבנות, לעומת הפעלת המכשירים באטיות, והמשאירים את הפנים ללא שינוי. מכאן הגיעו להחלטה: לא הפנים של הנרצחים, אלא לשמור על מצב הרוח של הגרמנים ושל האוקראינים שעסקו בעשיית המוות. בנאיביות לא מובנת וצניעות הולמת של הרוצחים, מחק הגרמני עקבות הפשעים שעשה. אפשר לרמות אנשים בלתי מוגנים בקריצת עין, אבל את היסטוריה ומשפט עתידי של הדור הבא לא ישכח.

הגרמנים ביצעו רצח של מיליונים ללא הרהור והתנפלות על האנושות כולה, הראו לעולם מה זה דה-הומניזם וגרמו לאנשים עוול וקיפוח עצומים.

נללה רוסט

רודולף רֶדֶר – עדות משנת 1944

בֵּלְזֵ'ץ – Belzec

ספטמבר 1942 עדיין לא הוגדרו גבולות הגיטו בלבוב, אם כי ברור היה שכמה רחובות ברובע שלישי כגון רחובות וּוּסְקָה, פּאָנִינְסְקָה, אוֹגְרוֹזְנִיֶצְקָה, סְלוֹנְצ'נָה ועוד, היו מאוכלסים ע"י יהודים. כאן חיינו במתח ובפחד תמידי. שבועיים לפני הגירוש התפשטה שמועה על האסון שבא ומתקרב. היינו מודאגים. ידענו כבר בימים האלה מה פרוש המילה "גרוש". התפשטה שמועה כי ממחנה ההשמדה בלז'ץ הצליח עובד אחד להימלט, איש זה היה בין ראשוני העובדים שעסקו בבניית "מקלחות", תאים להשמדה באמצעות הגז. אדם זה סיפר כי איש מאלה שייגיעו לבלז'ץ לא ישוב משם ויושמד. דיברו גם כי אוקראיני שמשתתף בחיסול יהודים בבלז'ץ סיפר לידידתו על כך והיא נחרדה וראתה מחובתה להזהיר את המאוימים. בדרכים אלה הגיעו אלינו ידיעות על הנעשה בבלז'ץ. האגדה על בלז'ץ התאמתה והמשכנו לרעוד מפחד. האגדה על בלז'ץ נהפכה לאמינה ועוררה בין התושבים היהודיים חרדה ופחד. ימים רבים לפני 10 בספטמבר הסתובבו אנשים מפוחדים ושאלו אחד את השני: מה לעשות? מה לעשות? ב10 בספטמבר, עם אור הבוקר, כל המעברים של השכונה נסגרו, שוטרי SS ושוטרים אוקראינים פטרלו בשכונה בתדירות ובקבוצות של חמישה או שישה איש. שבועיים לפני כן העניק גנרל מיור קֶצְמָן מנהל ואחראי על איזור לבוב והסביבה אישורים למקום עבודה להעסקתם של יהודים. מן הסתם המאושרים האלה היו מעטים בלבד. רוב המפוחדים חיפשו דרך להינצל או לחפש מקום מסתור, איש לא ידע מה לעשות ואיך להינצל. בינתיים, לפני כמה ימים, פטרולים שהסתובבו בשכונה עברו מבית

לבית, פינה אחרי פינה. לעתים, אף התעלמו מאישורי עבודה שבידי היהודים וגרשו אותם בכוח מהבתים מבלי להרשות להם לקחת אף בגד או פרוסת לחם. בהמשך, קיבצו את היהודים ומי שהתנגד נורה בראשו. אני הייתי בבית המלאכה שלי, ומכיוון שלא היה לי אישור עבודה, נעלתי את הדלת מבפנים. שמעתי דפיקות וכאשר לא עניתי, פרצו אנשי גסטאפו את הדלת, פצעו אותי, הכו אותי בכל גופי, דחפו אותי לקרון של חשמלית שפעלה בעיר עמוסה עד אפס מקום, ללא אפשרות לזוז ולנשום. הביאו אותנו למחנה בשם (JANOWSKA) ינוֹבְסְקָה . בערב, ציוו עלינו לשבת במעגל על הדשא. היינו כששת אלפים איש. אסרו עלינו לזוז, לא לעמוד, לא להרים יד ולא ליישר רגל. אור חזק מאחד המגדלים האיר את האזור, הייתה סביבנו שמירה קפדנית בידי חיילים מצוידים בנשק אוטומטי. ישבנו מקובצים יחד, נשים וגברים, זקנים וטף. מדי פעם שמענו יריות בודדות. כנראה מישהו קם, העדיף למות. כך ישבנו לילה עד אור הבוקר. שקט מוחלט. ילדים ונשים לא בכו. בשעה שש בבוקר ניתנה פקודה לקום מהדשא הרטוב להסתדר ברביעיות. יצאנו לכוון תחנת רכבת קלֶפְרוֹב. השמירה סביבנו הייתה צפופה על ידי SS ואוקראינים. לאיש לא הייתה אפשרות להימלט. בריצה הגענו לתחנת הרכבת, לרמפה, ועל ידה עמדו חמישים קרונות משא. הדלתות נפתחו לרווחה ומשני צדדיה עמדו אנשי גסטאפו מצוידים בשוט. כל אחד הוכה בפנים ובראשו ללא רחמים. כולם הוכו. כולם בכו, אמהות וילדים. לקרון היו צריכים לטפס, איש דחף את שכנו, כולם מהרו להימלט מהמכות שספגו. לכול קרון נכנסו 100

איש בדיוק. על גג של כל קרון עמד זקיף איש SS ובידו מכונת ירייה. הכול התנהל במהירות בזק. בסך הכול שעה עברה וכל האלפים היו בתוך קרונות. בקרון שלנו היו גברים בעלי מקצוע וכן ילדים קטנים וגדולים, נשים צעירות ומבוגרות יותר. הקרונות נסגרו מבחוץ. עמדנו צמודים אחד לשני. חום וחנק, על סף עילפון. אף טיפונת מים, אף גרגיר לחם. בשעה שמונה בבוקר השיירה זוה, ידעתי כי הנהג והמסיק של הקטר הם גרמנים. הרכבת נסעה מהר, למרות שנדמה היה לנו כי היא נוסעת לאט. שלוש פעמים נעצרה בדרך, בקוליקוב, ז'ולק'יב וּבְרָבָה רוֹסְקָה. כנראה לצורך תאום זמני תנועה של רכבות. בזמן ההמתנה, שומרים, אנשי SS מנעו מאנשים בודדים, זרים, להתקרב לקרונות בכדי להגיש מעט מים למתעלפים מחוסר הנוזלים. המשכנו בנסיעה ואיש לא פצה פיו. ידענו שדרכנו להשמדה ושאין דרך להינצל. היינו אדישים. כולנו חשבנו איך להיחלץ וידענו כי לא קיימת אפשרות כזאת. הקרון שבו היינו היה חדש לגמרי. חלון צר למדי לא אפשר אפילו להשתחיל דרכו חלק מגוף אדם. בקרונות אחרים מסתבר, אפשר היה לפרוץ דלת כי מדי פעם שמענו יריות לכוון אנשים שהצליחו לקפוץ מקרונות בעת הנסיעה. אצלנו שרר שקט מוחלט. איש לא הפריע לאחרים לבכות. ידענו שדרכינו למוות נורא. רצינו לסיים את הסבל. לא ידענו אם איש מהבורחים מהרכבת נשאר בחיים. בצהרי היום הרכבת נכנסה לתחנה בבלז'ץ. הייתה זאת תחנה קטנה. סביבה עמדו בתים קטנים בהם גרו אנשי גסטפו. בבלז'ץ מוקם על קו טומשוב- לובלסקי ללובלין, 15 ק"מ מרבה-רוסקה. בתחנה בבלז'ץ, הרכבת עברה למסילה צדדית

ונכנסה דרך שער המחנה. ליד התחנה גרו אוקראינים עובדי רכבת. ולידם מבנה בו היה משרד הדואר. במחנה, עלה על מכונית גרמני, זקן משופם שישמו לא ידוע לי ומראהו כמוציא לפועל בתליה, הוא קבל את הפיקוד על הרכבת, ותוך שתי דקות הרכבת נכנסה למחנה השמדה. ראיתי את הרוצח במשך ארבע חודשים בתפקידו זה. בצידי המסילה לא היו כל מבנים. הגרמני שפקד על הרכבת ירד ממכוניתו, עזר בהוצאת אנשים מהקרון במכות וצעקות וגידופים ובסוף בדק אם איש לא נשאר בקרונות. בתום הבדיקה סימן ואישר להוציא את הרכבת מהמחנה. כל השטח של המחנה היה מחוץ לתחום לאנשים זרים. כל מי שטעה בדרכו, נורה ונהרג. הרכבת נכנסה לשטח של ק"מ מרובע אחד, מגודר בחוטי מתכת דוקרניים לא מחושמלים וברשתות כפולות בגובהה של שני מטר. לשטח נכנסה הרכבת דרך שער עץ רחב מכוסה כולו בחוטי ברזל דוקרניים. מיד אחרי כניסתה של הרכבת, שומר סגר את השער ואנשי SS, שעמדו בסמוך לקרונות, כאשר לידם כלבים, התחילו לפרק את "המטען האנושי" בצעקות LOS ומכות בעזרת קני רובים וצליפות בשוט. כולם נאלצו לקפוץ מהקרונות ורבים מהם שברו את רגליהם וידיהם. ילדים נפצעו. כולם נפלו על האדמה מותשים ומופחדים. ליד ה-SS עמדו אסירים יהודים, שתפקידם היה להעמיס על אלונקות את כל אלה שלא יכלו לעמוד על רגליהם, הביאו אותם עד לשפת בור רחב ועמוק שהוכן מראש, איש גסטאפו אִיֶרְמָן "מומחה" לחיסול זקנים וילדים, ירה בהם ובדחיפה השליך אותם לבור. איש זה, גבוה, מראהו נעים, היה גר בבית ליד התחנה בבלזץ,

בודד בלי ילדים ואף בלי אישה. כל בוקר הופיע במחנה והתייצב לעבודתו בקבלת שיירה חדשה לחיסול, מיד לאחר קבלת מועמדים לחיסול שרוכזו בשטח המחנה. אִרְמָן, מאובטח על ידי שומרים, נעמד קרוב להמון ופתח בנאום. שקט. אולי נשמע זיק של תקווה, אולי נשאר בחיים, אולי יעסיקו אותנו בעבודה. אִרְמָן דבר בקול רם וברור. כעת אתם הולכים להתרחץ ואחרי כן נשלח אתכם לעבודה. מחיאות כפיים. כולם שמחו והיו מאושרים. זכור לי הנאום שחזר מדי יום, אף שלוש פעמים ביום. הייתה זו דקה של הקלה ורוגע מוחלטת. גברים המשיכו את דרכם עד לצריף גדול

כ-30 מטר אורכו ועליו שלט " מקלחת וחדר ניקיון ". נשים ובחורות המשיכו עוד כ-20 מטר לצריף בגודל 30 על 15 מטר, הושיבו אותן על ספסלי עץ ושמונה ספרי יהודים נגשו ופיהם אטומים, גלחו את שערותיהן של נשים וילדות עד לעור, בזה הרגע הבינו הנשים את מר גורלן, וללא אשליות. כולם, פרט לכמה גברים שנבחרו כבעלי מקצוע חיוניים, כולם, צעירים, זקנים, ילדים ונשים, כולם הלכו אל מוות בטוח. כאמור, נשים ובחורות עם שיער ארוך הובלו לגילוח, ילדות הלכו עם גברים ישר לתאי גז. פתאום – במעבר חד, מתקווה לייאוש, קמה מהומה, צעקות ובכי. נשים נכנסו להלם של טירוף, בחורות צעירות הלכו למוות בשלוות נפש. בטרנספורט שלנו היו אלפי אנשים צעירים משכילים וכמו בטרנספורטים נוספים, הרוב היו נשים. עמדתי בשטח עם קבוצת גברים שנבחרו לחפירת בורות נוספים, לבאים אחרינו ראיתי את אֶתִי ואחיותיי, מכירי וידידי, נשלחים למוות. כאשר נשים נרדפו לגילוח שערך שעתיים,

הגברים סיימו את סבלם בתאי גז וזה בדיוק הזמן המחושב שהיה דרוש להכנה נוספת. כעשרה אנשי SS בעזרת כידונים רדפו את הנשים לתאי גז דרך פרוזדור צר וספרו אותן. 750 נשים לתא. נשים שניסו להתנגד נדקרו עד לאורכו של הכידון. הדם נשפך בדרך לתא, שמעתי צעקות בפולנית וביידיש, שמעתי קריאות. הדלת נסגרה, מכונה ליצור גז, פעלה עשרים דקות ושוב שקט. אני וגברים נוספים התחלנו את עבודתנו, גררנו את אלה שלפני עשרים דקות היו עדיין בחיים. גררנו אותם לבור, לקבר אחים ענק וברקע צלילי תזמורת שניגנה מהבוקר ועד לערב. כעבור זמן מה הכרתי את השטח של בלוץ שמוקם בין יער צעיר סמיך למדי. בכדי להסתיר מכניסת אור וראייה מבחוץ, הביאו עוד עצים וקשרו אותם לעצים הקיימים הקרובים למקומות החיסול ולשביל בו סחבנו את הגוויות לקבורה. מעל השטח בנו הגרמנים גג רשת בברזל חלק, לא דוקרני ועליהם פיזרו עלים וירק, כהסוואה מפני צילומי אויר. מתחת לגג בו הייתה אפלה חלקית, עמד צריף ענק ושם גילחו את ראשיהן של הנשים. ליד הצריף הייתה חצר קטנה מגודרת בחומת עץ צפופה, בגובה של 3 מטרים שהובילה עד לתאים בו "רצחו" את האנשים על ידי הזרמת גז "למקלחת". הודות לחומה, איש לא יכול היה לראות מה קורה מאחורי החומה, שם עמד בנין ארוך ורחב מבטון עם גג שטוח ומעליו עוד גג רשת ועליו מפוזר ירק. שלוש מדרגות הובילו לבנין ללא מעקה. בחזית הבנין עמד אגרטל גדול ובו פרחים צבעוניים רבים. על הקיר כיתוב קריא וברור "מקלחת וניקיון סניטרי". בירידה במדרגות נכנסו לפרוזדור אפל ברוחב של חצי מטר,

ארוך, ריק וקירות בטון. משני צדיו של הפרוזדור היו דלתות עץ ברוחב של מטר וידיית מעץ לפתיחה לתאי גז. התאים ללא חלון, גובה 2 מטר, חושך מוחלט. קירותיו ורצפתו בטון. בכל תא היה נקב בגודל של תקע חשמלי. מול הכניסה לתא הייתה עוד דלת הזזה ברוחב של 2 מטר ומשם זרקו את הגוויות אחרי החנק. מול כל תא עמד עוד בנין קטן 2 על 2 מטר ובו עמדה המכונה, מנוע בנזין שסיפק את הגז. התאים נבנו מטר וחצי מעל האדמה, כך שהדלת ליציאה הייתה בגובה מעל הקרקע ואפשרה לזרוק את הגוויות ישר על הקרקע. במחנה היו עוד שני צריפים לאנשי הצוות. אחד עבור עובדים כלליים והשני לבעלי מקצוע. בכול צריף התאכסנו 250 עובדים. דרגשי עץ דו קומתיים, קרש אלכסוני שימש במקום כרית ראש. לא רחוק משם היה מטבח, מחסנים, משרדים, מכבסה, מתפרה ובסוף-צריפים משובחים עבור צוות הרוצחים. משני הצדדים של התאים ראיתי שורה של קברים מלאים עם נרצחים מכוסים בחול ותמיד היה חייב להיות קבר אחד ריק לנרצחים שעמדו להגיע מהתאים. מחודש ספטמבר ועד לחודש נובמבר שנת 1942 הייתי במחנה המוות. הייתה זאת תקופה ארוכה של חנק יהודים. ספרו לי, לא מעט חברים לסבל, אלה שהיו שם תקופה יותר ממושכת, כי בתקופת היותי במקום הייתה התקופה בה הגיעו הכי הרבה שיירות למות. בכל יום הגיעו 50 קרונות ובכול קרון היו 100 איש, עם הטרנספורט שהגיע לבלז' בערב, האנשים נשארו סגורים בקרנות עד לשעה 6 בבוקר. כול יום הושמדו 10,000 איש. היו אף יותר משלושה טרנספורטים ביום ויותר קרונות. שבעה ימים בשבוע פעלו

הרכבות. אך ורק יהודים הגיעו לבלוז' להשמדה. אנשי SS ועוזריהם, אוקראינים מתנדבים, היו מקבלי הטרנספורט. איזור בו היו האנשים מתפשטים, היו גם עובדים יהודים ששאלו בלחש מאיין באו, והתשובה תמיד הייתה, מלבוב, קרקוב, זמושץ', וויאליצקה, יסלו, טרנוב ועוד. יום, יום אותה תמונה. יום, יום אותן השאלות, אותו נאום של אִרְמָן הידוע בשקרים שלו. יום יום שמחה רגעית, זיק של תקווה בעיניהם של האנשים. תקווה שנשלחים לעבודה. דקה אחר כך, חטיפת התינוקות מידי האמהות, זקנים וחולים נזרקו על האלונקות, גברים ובחורות צעירות נרדפו בכוח לשטח של התאים ואת הנשים הריצו בגסות לצריף אחר ושם גילחו את שערותיהן. ראיתי במדויק איך האנשים תפשו את מר גורלם המתקרב, והחלו בצרחות ובבכי נורא, שהיו מלווים בצלילי התזמורת. את הגברים הפצועים מדקירות הכידונים 750 במספר, הריצו ישר לתאי הגז. האנשים בתא ראשון עמדו בצפיפות איומה במשך שעתיים, עד אשר כל ששה תאים התמלאו במעומדים לחניקה. כאשר כל התאים מלאים היו ובקושי היה אפשר לנעול את הדלתות, אזי הפעילו את המנוע להזרמת גז לתאים. התהליך של הזרמת הגז נמשך עשרים דקות בדיוק. בסיומו של התהליך פתחו מבחוץ את הדלתות והתחילו לזרוק את הגוויות אחת על השנייה עד לגובה של כמה מטרים. צעקות ובכי מתוך התאים נשמעו בשפות שונות כי היו בפנים יהודים מארצות אירופיות שונות. מצרפת, הולנד, יוון אפילו מנורבגיה. איני זוכר אם היו ביניהם גם יהודים מגרמניה. יהודים צ'כיים הגיעו בקרונות דומים לקרונות שבאה יהדות מפולין, אלה, הביאו

איתם מטען עם מזון. בטרנספורטים פולניים היו לרוב נשים וילדים לעומת טרנספורטים מארצות אחרות שישם היו גברים ומעט ילדים. נראה שבארצות אלה הייתה אפשרות יותר גדולה למסור את הילדים לשמירה לשכנים בה היהודים חיו. יהודים מארצות אלה היו בטוחים כי בבלז'ן יעסקו בעבודות שונות. למעשה גורלם היה בדיוק כפי שהיה גורל המר של יהודי פולין. בעת שהותי בבלז'ן דומני היו במחנה כמאה אלף יהודים שהגיעו מחוץ לפולין, חוסלו על ידי חניקה בגז כמו כולם. כאמור עשרים דקות נמשכה פעולת החניקה. בסיומה הדלת נפתחה מבחוץ והגוויית עמדו על רגליהם והפנים כאילו רדומות, ללא כל סימנים חיצוניים, פה ושם סימני דקירת כידונים, הפה מעט פעור, ידיים מקובצות סביב לחזה. אלה שעמדו קרוב לדלת נפלו כבולי עץ דרך הדלת הפתוחה. את הנשים לפני רחיצתן גילחו. אלה שהמתינו לגילוח עמדו בחוץ ערומות ויחפות על השביל מכוסה שלג. כולן היו מיואשות ובכו מרה. האמהות חיבקו את ילדיהן ולא אחת איבדה את השפיות. לא יכולתי להיות עד ולהתבונן למראה קורע לב כזה. את הנשים, לאחר הגילוח הריצו הלאה ובמקומן הגיעו אחרות. הצריף היה מכוסה בשערות בצבעים שונים כאילו היה זה מרבד עבה. בתום פעולת הגילוח, הגיעו למקום ארבע עובדים אספו את השערות לשקני יוטה והעבירו את השקים למחסן. במחסן זה היו גם שקים מלאים של לבנים ובגדים של אלה שנחנקו בתאי גז במשך עשרה ימים. כל המטען הועמס על רכבות משא. הגיעו אלינו שמועות כי את המטען העבירו לבודפשט. היה זה יהודי סלובקי, עורך דין, שרייבר שמו,

שעבד במשרד המחנה שהעביר לנו את הידיעה. שרייבר, אדם אמין וישר היה. אִיֶרְמָן הבטיח לשרייבר כי בחופשה הקרובה ייקח אותו איתו להתאווור. אִיֶרְמָן אף פעם לא קיים את הבטחתו. שרייבר ספר לי גם כי היו משלוחים של סלים מלאי שיניים זהב. שרייבר, כך נראה לי הלך עם יתר האנשים לתאי הגז. בדרך מתאי הגז ולאורך כמה מאות מטרים עמדו מספר רופאים או טכנאי שיניים וצבת בידיהם, עצרו כל אחד שסחב גוויה, פתחו את הפה של הגוויה, בדקו שיניים של הנרצח ועקרו כל שן זהב מפיו. שמונה טכנאי שיניים עסקו בביצוע משימה זו. היו אלה אנשים די צעירים שהופרדו מהבאים לבלז'ץ', במיוחד לביצוע עבודה זו. לפנות ערב הביאו את הסלים מלאים עם הזהב שעקרו לצריף, הפרידו את הזהב מחלקים מיותרים והתיכו למטילים בגודל של 1 סנטימטר עובי חצי סנטימטר רוחב ו20 סנטימטר אורך. כול אותה עת שמר על העובדים איש גסטאפו, שְמִיט, שהכה את האנשים, אם העבודה לא התנהלה בקצב הדרוש. כל העבודה הייתה צריכה להיות מוכנה למשלוח תוך שעתיים. יום יום העבירו מהמחנה דברי ערך, כסף ודולרים למפקדה משנית שהייתה ממוקמת בעיר בלז'ץ המרוחקת מהמחנה כ 20 דקות הליכה ברגל. עובדים יהודים היו סבלים של המטען הארוז במזוודות. איש גסטאפו הוביל את האנשים למפקדה. כל דברי הערך האלה, נודע לנו נשלחו למפקדה ראשית בלובלין. בגדים קרועים שנאספו מהקורבנות, אספו העובדים והביאו למחסן. במקום הועסקו עשרה עובדים בלפרום כל תפר במדויק, תחת פיקוחם של אנשי גסטאפו שהיו מצוידים בשוט. אלה התחלקו ביניהם

עם הכסף שנמצא בבגדים פרומים. בפיקוח זה היו תמיד אותם אנשים. עובדים יהודים שעסקו בעבודה זו, לא ניסו וגם לא רצו לקחת לעצמם מעט מדברי הערך האלה. איש מאיתנו לא תיאר לעצמו שיישאר בחיים ולא האמין בנסים. למרות הכל, נערכו חיפושים קפדניים אצלנו היהודים. לא פעם דרכנו על הדולרים שנפלו ואיש מאיתנו לא טרח להרים אותם. פעם אחת יהודי, סנדלר במקצועו, הרים באופן גלוי, חמישה דולר. הוא ובנו נורו במקום. הוא הלך למות כי רצה לגמור עם הסבל. הדולרים שימשו לנו לקצר את הסבל ולמות מהר. הייתי שיד לקבוצת אנשי מוות. היינו חמש מאות איש. בעלי מקצוע היו מאתיים וחמישים איש, אבל גם אלה עסקו בעבודות לא מקצועיות כגון חפירת קברים וסחיבת גוויות לשרפה אחרי החנק בגז. חפרנו קברים באת חפירה ידנית. הייתה גם מכונה שאספה את החול לערימה גבוהה ליד קבר חפור. לחפירת קבר הועסקו ארבעים עד חמישים איש. קבר כזה חפרנו שבוע ימים. המפחיד ביותר היה עבורי כאשר אמרו לנו לשים את הגוויות מטר מעל הקבר ולכסות אותם בשכבת חול דקה. דם שחור וסמך פרץ מתוך הקבר וכיסה את החול. עברנו מקבר לקבר. רגלנו דרכו מעל הגוויות ובתוך הזם שפרץ מהקברים. זה היה הגרוע והנורא ביותר... שמר עלינו שמיט, בעט והרביץ למי שלא עבד, לדעתו, מהר. לעתים קרובות ציוה עליו לשכב והכה בו בשוט עשרים וחמש מלקות. יהודי היה צריך לספור, ואם טעה, קבל חמישים מכות נוספות. אדם כזה על פי רוב לא החזק מעמד, זחל לצריף ולמחרת נפטר. מעשים כאלה התרחשו כמה פעמים ביום. כל יום הרגו בירי שלושים עד ארבעים עובדים. בדרך

כלל רופא הגיש רשימה של אנשים מותשים, או שומר על האסירים הגיש רשימת, כביכול, של " פורעי חוק " מתוך האסירים בכדי להרוג שלושים עד ארבעים איש. בצהרים הביאו אותם אל הקבר וירו בהם. מדי יום השלימו רשימה כמותית באנשים מטרנספורטים החדשים שהגיעו. במשרד התנהל רשום של העובדים הוותיקים והחדשים, בכדי שתמיד יישארו חמש מאות עובדים. הם לא עסקו ברשום טרנספורטים. ידענו כי יהודים בנו את המחנה בבלז'ץ . איש מהעובדים האלה לא נשאר בחיים, ובודאי לא אחרי העבודה במקום במשך חמישה או ששה חדשים. שני אוקראינים, רוצחים, ותמיד אותם רוצחים, נהלו את מכונת המוות. פגשתי אותם כאשר באתי לעבודה והשארתי אותם אחרי שעזבתי. לעובדים יהודים לא היה כל קשר אתם ולא עם כל רוצח אחר. יהודים שהגיעו בטרנספורטים חדשים היו צמאים ובקשו מים, ומי שניסה להגיש להם מים, נרצח בירי על ידי הפושעים האוקראינים האלה. פרט לחפירת קברים היינו צריכים להוציא גוויות מתאי חנק, לערימות ואחר כך לקברים שחפרנו. האדמה הייתה חולית. כל גוויה היו צריכים למשוך שני עובדים. היו לנו רצועות עור, שמנו אותם על הידיים של הגויה, לעתים ראשו נכנס לחול, והמשכנו לסחוב. שתי גוויות ילדים סחבנו על כתפינו עד לקבר. חפירת הקברים הופסקה לעבודת הסחיבה. כל הזמן ידענו כי בתאי הגו נחנקים אלפים של אחינו. כך עבדנו מאור הבוקר עד שקיעת החמה, כי " העבודה " התנהלה רק באור הבוקר. בבקר בשעה שלוש וחצי, הפושע האוקראיני האחראי על הצריף דפק בחוזקה על

הדלת וצעק לקום ולעזוב את הצריף. עוד לא הספקנו לקום, נכנס הרוצח שמידט שוט בידו, גרש אותנו מהצריף. יצאנו יחפים או נעל אחד בידינו. שמידט רץ בצריף והרביץ על ימין ושמאל. קמנו עייפים, אומללים ומותשים, כמו שהלכנו לישון. קבלנו שמיכה דקה אחת, היה מי שהשתמש בה לכיסוי ואחר שכב עליה. בגדים שקבלנו היו הבגדים הגרועים ביותר. אם איש הגיב במראה פניו על האיכות של הבגדים, קיבל בתגובה, סטירת לחי. בערב דלק אצלנו אור רק במשך חצי שעה. אחרי כיבוי אורות שרר שקט מוחלט. האורקאיני, שומר הלילה הסתובב ושוט בידו. בלחש דברנו אחד עם השני. הצוות שלנו היה מורכב מאנשים שיקיריהם, הורים, נשים והילדים נספו במחנה בלז'ץ. היו בינינו שהצליחו להשיג מהמחסנים טלית ותפילין. בלילה, באפילה מוחלטת, שמענו לא פעם קולות בלחש הבאות מהדרגשים, תפילה "קדיש". היינו כגוש אנשים. הכרתי מעט אנשים, אבל לא חשוב היה לדעת במה עיסקו עד לבואם למחנה. אני ידעתי שהרופא, אדם צעיר ששמו יעקובוביץ' הגיע אלינו מִפְּשֵׁמִישֶׁל שבפולין. הכרתי גם איש ובנו מקרקוב בשם שְׁלִיֶסֶל, יהודי מצ'כיה שמו אלבוגן. בצ'כיה הייתה לו חנות לאופניים, טבח ממסעדה מפורסמת בקרלסבאד (צ'כיה) שמו גולדשמידט. איש לא התעניין באיש. לא שוחחנו על העבר. בשעה 12 התייצבנו לארוחת צהריים. עברנו ליד החלון, שבו קבלנו ספל וליד חלון שני, מרק גריסים, מים ולפעמים עם חתיכת תפוח אדמה. לפני ארוחת הצהריים ושתיית קפה בערב הינו חייבים לשיר בזמן ששמענו גניחות שהגיעו לאוזננו מתאי הגז, וצלילי תזמורת המשיכו

ללוות את כל זה. מול המטבח עמד עמוד תליה גבוה. החיים של אנשי SS התנהלו בבלז'ץ' ללא נשים. אפילו כאשר הם ערכו משתה לא הייתה אישה ביניהם. את כל העבודות עשו גברים בלבד. רק בחודש אוקטובר, כאשר הגיע משלוח חדש מזמוס'ץ', ובו היו נשים משכילות יהודיות מצ'כיה, שבעליהן עבדו באגף תאי הגז, נפלה החלטה לעכב כמה מאות נשים לעבודה במחנה. אסור היה להן להיפגש עם בעליהן. ארבעים מהן עבדו במטבח בכל מיני עבודות. חלקן במכבסה ועוד. איני יודע מה היה סופן. יש להניח כי סופן היה כמו של האחרים. הנשים האלה הביאו איתן מטען ומצרכי מזון. הן נשארו באותם הבגדים ולא הורידו מהן כל דבר. לא גילחו אותן כמו שאר הנשים האחרות שנשלחו ישר לתאי הגז. גם היחס אליהן לא היה גרוע. הנשים האלה התייחסו אלינו באופן אנושי ועזרו לאלה שעבדו בקרבת המטבח, שם הן עבדו. ראיתי אותן משוחחות ביניהן. היחס אליהן היה יותר טוב מאשר אלינו. הן גרו בצריפים קטנים ובודדים. הן עבדו עד כניסת הערב. עמדו בזוגות לקבל מרק וקפה. כמו מאתנו, לא לקחו מהן את הבגדים, כמונו, לא קבלו כל סימן של אסיר, כי לא כדי היה להשקיע לזמן קצר בגדים אחידים. הן ראו בעד החלונות המטבח את המשלוחים החדשים שהגיעו לבלז'ץ'. מחנה המוות נָשָׂם יום יום בהרג המוני. היו גם עינויים בודדים אישיים. ראיתי דברים כאלה. בבלז'ץ' לא נערכו מסדרים כמו במחנות השמדה אחרים, לא היה צורך בהם. לא היו צריכים להודיע על עונשים ולהרתיע איש או קבוצה. עקב תפקידי, (תיקנתי תנורים) הסתובבתי חופשי במחנה, ראיתי ב - 15 בנובמבר

כאשר הגיע משלוח חדש מזמושץ', קור ושלג נערם על שטח המחנה. במשלוח היו כל אנשי JUDENRAT = המועצה היהודית בגטו של העיר זמושץ'. כאשר כולם ירדו מהקרונות ועמדו ערומים, הפושעים אוקראינים, הריצו את הגברים לתאי הגז ואת הנשים לגילוח, הם השאירו את היושב ראש של JUDENRAT במקום. חבורת אנשי SS נעמדה סביבו של היושב ראש (איני יודע מה שמו). האיש היה בגיל עמידה, חיוור כמו מת, עמד רגוע לגמרי. ה-SS פקדו על התזמורת להגיע למקום ולהמתין להוראות. התזמורת מנתה שישה נגנים. ניגנה ללא הפסקה על כלי נגינה של הנרצחים. כבדרך כלל, ברחבה שבין תאי הגז והקברים. ראיתי אותם את כולם. עבדתי באותו רגע בעבודת בנין. אנשי SS ציוו עליהם לנגן את הלחן הידוע הגרמני, הכול עובר, הכול עובר, בא אביר ומביא שושנים. התזמורת ניגנה, כינורות, חליל צד והרמוניקה. אחר כך העמידו את האיש ליד הקיר והכו אותו בשוט שבקצהו עופרת, בעיקר, בראש ובפנים, עד לדימום. בענישה אכזרית זו השתתפו אירמן, שוורץ, שמידט ועוד כמה פושעים אוקראינים. לקורבן זה, אמרו לרקוד ולקפוץ, בעת הכאתו. במשך כל הזמן התזמורת ניגנה. בין מכות למכות הכריחו אותו לאכול רבע לחם שהביאו במיוחד. עמד כולו מכוסה דם, ללא כול תגובה, רציני. לא שמעתי אף אנחה מפיו. שבע שעות ערכה ההתעללות באיש. ה-SS עמדו וצחקו ואמרו: זה האיש החשוב, הוא נשיא של הקהילה היהודית צעקו, בקול. רק בשעה שש בערב, הריצו אותו בריצה אל הקבר ירו בראשו ובעטו בו לקבר בו היו גוויות רבות. היו עוד מקרים כאלה. זמן

קצר אחר בואי לבלזן' הגיע משלוח חדש (לא תמיד ידעתי מאיין) ראיתי בחור צעיר, חסון וחזק. הפליא אותנו בשלותו. שלח מבטים סביב ושאל אותנו כמעט בשמחה, האם משהו נעלם מכאן? זה הספיק-אחד מהגרמנים שמע את השאלה והוציא מיד את נשמתו בעינויים. הפשיטו אותו ותלו אותו על הגרדום וראשו למטה. הילד תלוי היה שלוש שעות. היה חזק והמשיך לחיות. הורידו אותו מהגרדום, השכיבו על החול ודחפו לגרוננו את החול. הילד הוציא את נשמתו ומת. הפעם הגיעו יותר טרנספורטים מהרגיל. במקום חמישים קרונות הגיעו ששים ויותר. זמן קצר לפני בריחתי בחודש אוקטובר, הטרנספורט האמור המוגדל הגיע. כאשר האנשים היו כבר ערומים, לקחו מהקבוצה מאה איש ערומים לחפירת קברים. ה-SS חישבו כי צוות החפירה לא יספיקו לקבור את אלה שיוציאו מתאי הגז. אלה היו בחורים צעירים ותחת מכות הכריחו אותם לסחוב את המתים ולא נתנו להם טיפת מים לשתות. ערומים עמדו בשלג ובקור. בערב, לקח אותם הפושע שמידט אל שפת הקבר הפתוח וירה בהם באקדחו שהיה ברשותו. כנראה, לא הספיקה לו התחמושת לכן, הפושע, דקר אותם אחד-אחד עד לאחרון. לא שמעתי אנחות, ראיתי רק איך עמדו בתור והשתדלו להקדים אחד את השני ללכת לסיים את החיים הצעירים הנותרים. המחנה היה שמור היטב. מעל מגדלי השמירה שמרו הפושעים האוקראינים וכמה עשרות SS-מנים ולא לכולם הייתה תעסוקה. אחדים מהם השתדלו להבליט את התנהגותם האכזרית. חיות פרא האלה רצחו בדם קר. הפנים של הרוצחים קרנו מאושר כאשר ראו אנשים ערומים, פצועים

מדקירות כידונים מובלים לתאי הגז. בעונג רב הסתכלו על מיואשים, על שלדי אנשים שברובם היו צעירים. ידענו כי ליד תחנת הרכבת של בלז'ץ, בבית היפה ביותר, גר מנהל המחנה. היה זה OBERSTURMFURER-מנהל ראשי, את שמו איני זוכר, ולמרות רצוני לזכור. קצר היה שמו. הוא לא הרבה לבקר במחנה. רק במקרים יוצאי דופן הגיע למחנה. הוא היה רוצח, גבוה, רחב כתפיים, מעל גיל ארבעים, קווי פניו גסים. כך, כנראה, נראה רוצח. הוא היה אידיוט מושלם. פעם, מכונת הגז התקלקלה. כאשר נודע לו, הגיע רכוב על הסוס, צווה לתקן את המכונה ולא הרשה להוציא את האנשים מתאי הגז, שהיו סגורים הרמטית. שיחנקו ושיסבלו עוד כמה שעות בפנים, כך אמר צרח, ורעד כולו. למרות שביקורו במקום היה לעתים רחוקות, היה גם מפחיד את ה-SS. בגפו גר. רק חייל מ-SCHUTZTRUPPE – אנשי הבטחה, שרת אותו ויום יום מסר לו דין וחשבון. למנהל ראשי ועוד לאנשי גסטאפו מיוחדים, לא היה קשר פיזי עם המחנה. הייתה להם מסעדה משלהם וטבח שבמיוחד הגיע מגרמניה. איש לא היה גר עם אישה. הם גידלו במקום ברווזים וברבורים. סיפרו, כי באביב הביאו להם ארגזים עם דובדבנים. יום, יום ספקו להם וודקה ויין. תיקנתי שם תנור. ראיתי ששתי בחורת יהודיות ישבו ומרטו נוצות אווזים. הן זרקו לי בצל וסלק. ראיתי שם גם בחורה כפרית. ובנוסף היו חיילים משורות ה-SCHUTZTRUPPE בלבד. בימי ראשון הם ערכו מסיבת השתכרות. היו שם רק אנשי גסטאפו. כאשר המפקד הראשי הופיע, כולם רעדו מפחד. פרט למפקד הראשי, היו עוד ארבע

רוצחים, הם שניהלו את הרציחות. קשה לתאר רוצחים יותר
 אכזריים מאלה. אחד מהם, פריץ אירמן' אחראי לאספקה
 במחנה, בן שלושים היה. מומחה מיוחד להריגתם בירייה של
 ילדים וזקנים. היה מבצע כל זה בשקט, היה מכונס בעצמו
 ושתקן. אמר לזקנים כי הולכים למקלחת להתקלח ולעבודה.
 פושע מדופלם. אחרת התנהג FAIX REINHOLD. מוצאו
 מעיר גלבונצץ כנראה, נשוי ואב לשני ילדים. שפת דבורו
 אינטליגנטי. דיבר מהר ואם לא הובן מיד, חיכה וצרח כמטורף.
 פעם נפלה בחלקו של דוקטור לכימיה יהודי, לסייד מטבח
 במחנה, עמד היהודי על הסולם וסייד. פליקס אמר לו כל דקה
 לרדת מהסולם, חיכה בו בפנים עד לזוב הדם. כך עבד היהודי
 מוכה ונפוח. פליקס עשה רושם כאדם לא נורמאלי. ניגן על
 הכינור. אמר לתזמורת לעמוד סביב הנופל ולנגן מנגינה פולנית
 ידועה: - גוֹרְל, האם אינך מצטער- וצווה לאנשים לשיר
 ולרקוד. צחק והרביץ. פושע מטורף !!! אינני יודע מי מכל
 הפושעים האלה היה גרוע יותר, פליקס או השמן, הרוצח -
 שוורץ (יליד מרכז גרמניה). האיש, הקפיד שחיילים הגרמנים
 יתנהגו באכזריות ראויה כלפינו היהודים ומכים אותנו מספיק
 חזק. שוורץ הקפיד, שאנחנו נחפור קברים ביעילות ובמהירות
 וללא הפסקה. בצעקות ובידו שוט הריץ אותנו שוורץ אל תאי
 הגז, ולערמות מתים חנוקים, שהמתינו להמשך דרכם אל
 קבורה בבור עמוק. ביקר אותנו ושוב רץ אל הקבר הפתוח
 ובמבט חולמני הסתכל עמוק לתוך הקבר. לילדים, לזקנים
 ולחולים שהמתינו למוות, אמר להסתכל על הגויות ועל הדם,
 ולנשום אויר רקוב, בכדי שבעוד דקה יחסל גם אותם בירי של

צמא דם. אירמן ושוורץ תמיד הרביצו ואסור היה להסתיר פנים שלהם בעת שהוכו את האנשים. להוריד את הידיים! צעק ונהנה מאוד. יותר נהנה בהתנהגות האכזרית של שמידט הני, כנראה, יליד לטבייה. דבר גרמנית עילגת. עם האוקראינים דיבר רוסית. לא רצה אף ליום לעזוב את המחנה. זריז, מהיר, רזה, פרצוף של סכינאי, תמיד שיכור, רץ במחנה מארבע בבוקר עד לערב, נקם ובהנאה רבה, הסתכל על הסבל והיה מאוד מרוצה ממראה עיניו. זה הרוצח הגרוע ביותר, לחשו היהודים ומיד ענו לעצמם, כולם הכי גרועים. במקום בו היו היסורים האכזריים, לשם הגיע ראשון. תמיד היה נוכח בעת גרוש האומללים לתאי הגז, עקב ונשם אויר של קולות וצעקות נוראות של נשים מתאי הגז. הוא היה "הנשמה" של המחנה. הוא האיום וצמא הדם. בעונג רב הסתכל על עייפים, בפנים כבויות. אנשים שחזרו בערב מעבודה קשה לצריף, הצליף מכת שוט בראשו. אם התחמק אדם ולא קבל מכה, רץ אחריו והשיגו ואז קטל את האיש. גסטאפו ואוקראינים אחרים שהיו פחות בולטים, היו איומים. איש מהם לא היה אנושי. מהשעה שבע בבקר ועד חשיכה קטלו בשיטות שונות את האנשים. בערב חזרו לבתיהם ליד התחנה. החיילים מ SCHUTZTRUPPE שמרו בלילה מצוידים במכונות ירייה. ביום הגסטאפו היו מקבלים את הטרנספורטים למוות בטקס חגיגי. החג הגדול של הרוצחים היה בעת ביקורו של הימלר (HIMMLER). היה זה במחציתו של חודש אוקטובר. מהבוקר, ראינו מעין התגוששות והתנהגות סודית, של הפושעים האוקראינים והגסטאפו. באותו יום ערכו רציחות

של אלפי אנשים, בפחות זמן מהרגיל. הכול התנהל מהר מאוד. IRRMANN אמר: "בא אלינו היום איש חשוב, חייב להיות סדר". לא נאמר מי יבוא, אך החיילים לחשו ביניהם מי האיש. בסביבות השעה שלוש אחרי הצהריים הגיע הימלר ואיתו גנרל-מיור קצמן, הרוצח הראשי בעיר לבוב והסביבה. הוא הגיע עם משרת ועוד עשרה אנשי גסטאפו. IRMANN לווה את האורחים אל תאי הגז שברגעים אלה נפלו מתאי הגז ושהוציאו אותם לערמה הולכת וגדלה. הגויות היו של אנשים צעירים וילדים ממש קטנים. העצורים סחבו גויות. HIMMLER היסתכל חצי שעה, ונסע. ראיתי איך אנשי הגסטאפו היו שמחים ומעודדים. הם צחקו והיו מרוצים. שמעתי איך אמרו על סיכוי להעלותם בדרגה. איני יכול לתאר את המצב איך המשכנו לחיות, ברגע שהעצורים האחרים עומדים להירצח. מה הרגשנו כאשר שמענו קולות איומים של אלפי אנשים וטף נחנקים. שלוש פעמים ביום, ראינו אלפי אנשים על סף טירוף. גם אנו היינו קרובים לאיבוד שפיותנו. יום רדף יום בלי לדעת איך. לא הייתה לנו דקה של תקווה. מתנו יום יום טיפה טיפה, יחד עם האנשים שהגיעו בטרנספורטים ושעדיין חיו רגעים של אשליה. אדישים ויתרנו על הכול, עד כדי כך, שלא הרגשנו רעב וקור. איש איש המתין לתורו, ידע שחייב להעלם וחייב עינויים וסבל אל אנושי. רק כאשר שמענו בקשות של ילדים: אמאל'ה, הרי אני הייתי מנומס ואדיב! חושך! חושך! – הלב שלנו נקרע לגזרים. ואחרי זה שוב הפסקנו להרגיש. בסוף חודש אוגוסט שנת 1942 בתום ארבע חודשים של שהותי במשחטת בלזץ,

הפושע IRRMANN הודיע לי באחד הבקרים, על מחסור בלוחות פת. הייתי אז נפוח וחבול, מוגלה נזלה מהפצעים. SCHMIDT היכה את שני צדי פני באלה. IRMANN בצחוק אירוני אמר, שאסע תחת לוווי ללבוב, להביא לוחות פת. טייל קצת, אמר. נסעתי ברכב עם עוד ארבע אנשי גסטאפו ושומר רוצח. בלבוב, בסוף יום עבודה נשארתי על המשאית עם הרוצח. אנשי SS יצאו לבלות בעיר. במקרה, שמת לי לב כי השומר האוקראיני נרדם. ללא היסוס ירדתי מהמשאית, נעמדתי על המדרכה ועשיתי את עצמי בורר ליד לוחות הפת. לאט המשכתי להתקדם לרחוב LEGJONOW, המון אנשים טיילו לאורך הרחוב ואני משכתי את כובעי קרוב לעיניים, הייתה אפלה ואיש לא ראה אותי. זכרתי מקום מגוריה של בעלת הבית שלי, פולנייה. אצלה מצאתי מקום מסתור. עשרים חודש ניסיתי לרפא את הפצעים ולא רק אותם. רדפו אחרי תמונות של העבר האיום. בגלוי ובחלומות שמעתי אנחות של הקורבנות סובלים וקריאות של ילדים ורעש המנוע. לא הייתי מסוגל להינתק ממראה פרצופם של כול הרוצחים, אנשי גסטאפו. שרדתי עד לשחרור. רק כאשר הצבא האדום גירש מלבוב את הבריונים הגרמניים, יכולתי לצאת לעולם שברא האל, להביט סביב ללא פחד, לנשום אויר צח. פעם ראשונה מיום השבי הגרמני יכולתי לחשוב ולהרגיש דברים, לראות את המקום, בו נחנקו שניים וחצי מיליון אנשים, שהשתוקקו לחיות, לחיות. החלטתי לצאת ולבקר את הסביבה. ספרו לי כי בשנת 1943 פחתו להגיע שיירות יהודים לתאי הגז. המרכז להשמדת יהודים הועבר לתאי הגז באושביץ. בשנת 1944

פתחו את הקברים, שפכו בנזין על הגופות ושרפו אותם. עשן סמיך ודחוס התפשט לאורך כמה מאות קילומטרים. סביב המשרפות, סירחון וזחן התפשט עם הרוח מעל שטחים רבים ומרוחקים במשך ימים, לילות ושבועות. אחרי זה סיפרו התושבים, טחנו את העצמות והרוח פיזרה את אבק העצמות מעל שדות ויערות סמוכים. סיפרו לי, כי את המתקן הרכיב מכונאי SPILKIE, אסיר שהובא ממחנה JANOWSKA מלבוב, לבלז'ץ. SPILKIE סיפר לי, שמצא בבלז'ץ ערימות של עצמות וכל המבנים נעלמו כלא היו. SPILKIE הצליח לברוח להונגריה וגר שם עד היום. את עדותו מסר גם לצבא האדום בלבוב. בגמר השימוש של "זבל תעשייתי" מעצמות בני אדם, כיסו את הקברים בסיד ויישרו את האדמה הספוגה בדם. האדמה בבלז'ץ, האדמה פורייה, היא קבר אחים יהודי. נפרדתי מאלה שמסרו את הידיעה והמשכתי את דרכי המוכרת לי ליד "התור הצדדי" שהיה ואיננו עוד. השביל בשדה הוביל אותי בין עצי אורן החיים - יער ריחני.

במרכזו הייתה קרחת יער ענקית.

דממה רועשת, שוררת במקום עד היום!

גריל לשרפת גופות במחנה בלז'ץ

יְתַגְדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ בּוֹרֵא הָעוֹלָם

עומד לפניך יצחק הקטן
בנו של אברהם ושרה האם
ז'דצ'ק וקרא בפני השכן.

רחום ותנון בורא העולם
שרביט וקלשון נתן לאדם
חלות לאפות בתנורים
חיטה לאכסן באסמים.

שמוע שמעתי ממרחקים
קולות, וראיתי עשן, לפידים
בכיתי, שאלתי, שכני האדון
לאן מובילני? לשם מה הקלשון?

קלשון - מאכלת היא, שכן פך ענה,
הרגיע, הבטיח יונה לבנה,
אל אמא, אל אבא, שם גם השנה,
האש והעשן זה רק מחזה.

שלחתי מבט הרחק לרקיע
חשבותי, אולי תשלח להושיע
כפי ששלחת, יודע מתי
לא איל בקשתי, לא כלום מתחתי.

ראה איך חופרים ומודדים
מונים, מתווכחים ומכתישים
יושב במרומים, נותן ליצה כוח
עשה שלום עלינו ודבר לא לשפוח

אַתֶּם הֶרְקִיעַ כָּחֹל וְאַפֹּר
 הַכּוֹכָבִים וְהַחֲמָה
 הֵייתֶם עֵדִים, רְאִיתֶם הַכֹּל
 שֶׁתִּקְתֶּם לְאוֹת הַסִּפָּמָה.
 רַעֲדֶתֶם מִגִּיל פְּרָחִים וּצְמֻחִים
 הַמְשַׁכְתֶּם לְגָדוֹל וְלְצֻמְחָה
 הַבְּכִי וְהַפֶּאֵב שֶׁל פְּעוּטִים
 הוֹסִיף לָכֶם מָרֵץ וְכוֹחַ.
 אֲדַמָּה בּוֹצִית וּשְׁחוֹרָה
 פְּעָרָה מֵרְצוֹן אֶת פִּיהָ
 לְעוֹד אֵיפֹר הַשְּׁתוֹקֶקָה
 לְעוֹד תּוֹסֵפוֹת-צוּפָיָה.
 הַנְּהַר צָלוּל הַמְּשִׁיךְ לְרִשְׁרֵשׁ
 אֵף גָּל לֹא עֶצֶר בְּדֶרֶךְ
 נַחֲשׁוּל אֲנָשִׁים מְהֵרוּ לְהִתְפַּלֵּל
 וְאִישׁ לֹא פָרַע שָׂמָה בְּרֵךְ.
 מִן הַשְּׂאוֹל עוֹלִים קוֹלוֹת נִפְץ
 קוֹלוֹת מֵעָפָר וּמֵאֵשׁ
 הֲאֵם נוֹתֵר עוֹד שָׂרִיד אוֹ חֶפֶץ?
 אוֹ קִצֵּה הַחַוֵּט אִם עוֹד יֵשׁ?

בין הריסות וריח שריפה
בולט ומציץ מתוך האדמה
מין אבן ושם לא ברור
ושתי אותיות פ ו נ
הרוח, הגשם ורעם מפחיד
הבזק של ברק – שמים הדליק
וקול חרישי מתוך אדמה
קולו של סבי, למשפחה
אותי מהקבר עקרו זה שנים
אם באת למצאו עקבות שורשים
לא כאן הם נכדי, באושוויץ אולי
או במיידנק, בִּפְלִז'ץ ודאי.
שם נכדי, מיליון תינוקות
שם שורשים ושם העקבות

שיר שכתבה בשנת 1943 ילדה בת שלוש עשרה ינינה חש'לס, (דר' ינינה אלטר מהטכניון בחיפה) בתו של הנריק חש'לס, לשעבר עורך ראשי של עיתון לבובאי תּוֹלָה, לזכרם של הנרצחים במחנה השמדה בלז'ץ, שתורגם ברשותה ובהסכמתה.

בלז'ץ תמונה מחרידה
 הקרון מלא דחוס בני אדם
 ערומים עומדים הם קפואי דם.
 בזווית הקרון, בפינה חשוכה
 מספר הגויות מונחות בשורה.
 נגיחות עמומות וקולות גלגלים
 רק הנידון, רק הוא מבין
 טרטור גלגלים אליו מדברים.
 לבלז'ץ! לבלז'ץ! לבלז'ץ!
 למוות! למוות! למוות!
 לבלז'ץ! לבלז'ץ! לבלז'ץ!
 למוות! למוות! למוות!
 אם רצונך לחיות, להושיע,
 תקפוץ ותעוף כציפור ברקיע
 אך דע, כי שומר על קרון
 אורב גם עליך אתה הנידון.
 לנידון השני אומרים בלחישה
 לא תראה את אימא שלך.
 לשווא הבכייה, לשווא אנחה
 אף אביך לא תראה אתה,
 כי הגלגל לבלז'ץ דוהר
 לשמה, לשם אתך ממהר.
 לבלז'ץ! לבלז'ץ! לבלז'ץ!
 למוות! למוות! למוות!
 אל בלז'ץ! אל בלז'ץ! אל בלז'ץ!
 אל מוות! אל מוות! אל מוות!
 רכבת האטה, פסקה היא לנועה
 גניחות אלפים למה? מדוע?
 שריקת הקטר, כאן יעד, מסוף
 כאן בלז'ץ! כאן בלז'ץ! כאן בלז'ץ!
 כאן סוף!

מהדורה ראשונה 2008

מהדורה שנייה 2012

מהדורה שלישית 2014